

ANTONIO ZAVALA

Patxi Erauskin bertsolaria

(1874 - 1945)

III

PATXI ERAUSKIN BERTSOLARIA

(1874-1945)

III

AUSPOA LIBURUTEGIA

132

EDITORIAL AUSPOA

**Plaza de Santa María, 2 — Teléfono 66 16 12 — Tolosa
(Guipúzcoa)**

ANTONIO ZAVALA

4 ABR. 1978

PATXI ERAUSKIN BERTSOLARIA
(1874-1945)

III

AUSPOA LIBURUTEGIA

1978

© Auspoa Liburutegia - Tolosa (Guipúzcoa)
Inprimatzalle: IZARRA - Polígono 36 - Usúrbil (Guip.)
Depósito Legal: S. S. 16/78
I S B N 84 - 7158 - 042 - X
Enero - 1978

ARKIBIDEA

Oarra	9
(1927) Gora ele euskera!	11
(1927) Bertso berriak Gora Paulino Uzku- dun! Gora!	19
Bertso berriak San Isidrori jarriak	25
(1928) Bertso berriak Uzkudun'en onrari Euskal-Erriak	31
(1928) Bertso berriak baserri kaletarrak al- karri jarriak	36
(1929) Asuero sendagille jaunari	42
(1930) Bertso berriak Ama Euskerari jarriak Erauskin Errotariak	44
(1930) Bertso berriyak aizkol-apustu bati jarriyak	53
(1931) Gora gure Euskal Erria	59
(1931) Errepublikaren etorrera	71
(1931) Bertso berriyak Aita Andres Urda- neta'ri jarriyak	73
(1931) Bertso berriak (Liarni'ko Ama Birji- ñari)	80
(1931) Bertso berriak (Ezkioga'ko Ama Bir- jiñari)	87
Ezkio'ko agermenari	96
(1931) Euskeldunei euskel izena	102
Bertso berriak senar-emaztegaiak al- karri jarriak	108
San Saturninoren bertsoak	114
(1933) Iparragirre'ri	120
Eskui eta ezkerri	122
(1934) Bertso berriak baseritarrak jarriak	124
(1936) Txirrita zanari agur	129
Beste bertso-sail batzuk	132

OARRA

Patxi Erauskin'en irugarren eta azken liburu onetan, arek 1927 urtearen erdi aldetik bertso jartzeari utzi zion arteko bertsoak bildu ditugu.

Auetan ere zernai gai erabiltzen du: politika, Uzkudun, santu-bizitzak, aizkol-apustu bat, Urdaneta, Liarni'ko eta Ezkio'ko Ama Birjiña, sozial-zera batzuk eta abar.

Gure eskuetara iritxi diran Erauskin'en azken bertsoak, gerra baiño lentxeagoak dira. Txirritaren eriotzaren berri ikasi zuanean, bertso sentikor batzuk jarri zituan eta ixildu. Izan ere, gerra eta Txirritaren eriotza, bertsolari-gizaldi baten bukaera dira. Eta Erauskin'ek, bera ere gizaldi orretakoa baitzan, orduantxe eman zion azkena bere bertsogintzari.

Azaleko argazkia, Patxi Erauskin bere makil, erloju-kate, txapel eta abar azaltzen zaigun ori, ez dakigu nork egiña dan. Aren zenbait bertso-paperetan ere ageri da. Argazki ofiziala bezela zan, beraz. Beraren semeen eskutik jaso genduan.

(1927)
GORA ELE EUSKERA!

- 1/ Itz neurtuak jartzeko
etorri da era,
odeitutzen degula
ele euskera.
Opa bear diogu
zor zaion eskerra,
bestela gu beraren
semeak ez gera;
askok nai jestera
lurraren azpira,
bañan guk ostera
zorrotz egustera;
indartuko da gerok
bai nor bagera.

- 2/ Goiko Jaunari nago
eskari jarria,
arren eman dedilla
buruz argia.
Neronek ez daukat
gogoa urria,
zabaldu nai nungo eta
zein geran berria:
geure sorterrria
da Euskal-erria,
izkuntza garbia,
txit oroigarria;
goiti bizi euskera
maitagarria!
- 3/ Euskera dala euskaldun
guztioren Ama
askok ezin sinistu,
au tamalena!
Aur gatxitxiak dijoaz¹
ugaz amangana,
argaitik datorkigu
negargarri dana;
seme ona dana
bildu sendiengana
egiteko lana
ele alde dena;
au da jakintsu batek
esan ziguna.

---

¹ *Aur gaitz-etsiak* izango da berez, baiñan *gatxitxiak* esan oi da Zaldibi'n beintzat. Amak maite ez duan arkumeagatik esaten da. Ez dio esnerik ematen; bialdu egiten du. Orregatik, berak edo artzaiak, onartuko duen beste ardiren bat billatu bear.

4/ Euskaldunak jaió giñan,
euskaldun azi,
euskal ele maitea
baita ikasi.
Zertan bear diogu
galdutzera utzi?
Errukirik badegu
zintzoro egutsi;
gazteak onla ezi,
euskera erakutsi,
egingo dala jetxi
ez dezagun etsi;
euskera ilko balitz
guk ez nai bizi.

5/ Gure euskera maite
zintzo ta gozoa,
izkuntza danetatik
aurrenekoa;
argaitik da ele au
denan gañekoa,
beronen egile zan
Aita Jaungoikoa;
sinista'itekoa
bera da naikoa,
premienekoa
au jakitekoa:
Tubal'ek Armenia'tik
sortutakoa.

6/ Euskera piztea da
batzuentzat miña,
ori ezagututa
negon auntziña.
Jainkoak jarritako
ele garbiena,²
ez dakit zertan duten
orrelako griña;
dantza bai mingaña,
saia alegiña,
au galdu eziña,
zer gauza jakiña:
ludi guztian dago
zañak egiña.

7/ Aita Larramendi ta Erro
seme Andoain'goak
lenengo euskeraren
alde minduak,
Astarloa Bizkaia'ko
seme Durango'ak,
euskera-auzien alde
lana eginduak.
Aurkariak nungoak,
Ebro'az angoak,
egiz emengoak
zorrotzenengoak;
aik bezela saiatu
gu oraingoak.

---

² Bearbada, Erauskin'ek *elerik garbiña* jarriko zuan emen, eta moldiztegiak-edo aldatu, gramatikatzearren noski, bañan puntua gal-eraziz.

8/ Ebro'ez auztikoak
zortzi arerio,
euskeraz zapaldu ta
berak nai io:
Mariana, Mariantz, Tragia,
Nikolas, Antonio,
Martin, Belasko, Ledesma,
Armesto, Osorio.
Larramendi'k dio:
«Jo zuek nunaitio!»
Jatorri zar dio,
euskerak zer dio?
Gezurak egiari
beti zor dio.

9/ Bere ama ukatzea
zer tamalgarria,
besterena maitego
arrigarria.
Buruz dagoalako
jantzimen urria,
zaitu dezagun ele
Jainkoak jarria;
bestela arria
degu etorria,
egin oju garbia
guztiz pozgarria:
Gora beti euskera
zintzo argia!

10/ Jainkoak zaitutzeko
denak jarri zizkigun,
euskaldunak euskera
jaso dezagun.
Garbiagorik elerik
ez da sortu iñun,
batzuek esker txarra
naiz eman gau ta egun.
An, emen edo nun
aitortu dezagun
gerala euskaldun,
gaitzala ezagun,
etsaiak dabilzala
Pontzion lagun.

11/ Ikasi obe ludiko
izkuntz ele danak
sinistu egia dala
entzun zeutenak,
jarriak diralako
denon Aita Jaunak
sorterri bakoitzari,
baita ez-berdiñak.
Zaitu Ark emanak,
izanik onenak;
ukatu ez leizkenak
Beraren almenak;
lenengo euskera maite
guk euskaldunak.

12/ Azkok ez du ezagutzen
mami ta ezurrik,
ingi onetan ez det
jartzen gezurrik.
Amak ez du maiteko
seme erazurrik,
ez azitzea obe
orrelako aurrik.
Gelditu arriturik
au sinistaturik:
euskeran aurkarik
dabiltza alperrik;
Jaungoikoari besteri
ez dio zorrik.

13/ Tentetu belarriak,
argitu begiak,
gezurrak azpira ta
gora egiak.
Euskera izartzeko
ez izan nagiak,
emana degulako
Jaungoiko geuriak.
Dirala igarriak
atsegingarriak,
emanaz berriak,
olerki neurriak,
zaldibitar Erauskin
errotariak.

Bertso-papera, *Beasañ'en* A. Zunzunegiren *etxian*, 1927'an argitaratua, Tolosa'ko Manuel Urreta zanaren eskutik jasoa.

Bertsolariya asterokoak ere atera zituan bertso auek argitara, bere 48 zenbakian, 1932.VIII.14'an, eta batere aldaketarik gabe atera ere, uste gabe-ko utsegite bat edo beste izan ezik.

* * *

Argia'n, 1931.X.4'an, bertso au argitaratu zuan Erauskin'ek euskerari buruz:

Sasi tarteko lora-xorta bat
bezela da geure euskera,
nik ez dakit zerk ekarri gaitun
au artaraño uztera;
esku on batek bein agertuko
baluke erakustera,
ez oni utzi lurperatzera,
bestela iñor ez gera.

* * *

Argia'n, 1932.VIII.14'an, bigarren eta irugarren bertsoa argitaratu zituan. Aldaketak: 2/9: gure Aberria; 2/10: da Eusko Erria; 2/13: goitik bizi Euskadi; 2/14: zoragarria; 3/1: Euskadi dala euskotar; 3/7: argaitik etorri zan; 3/12: Jel alde al dana; 3/13: au da Sabin aundiak; 3/14: esan zuana.

(1927)
BERTSO BERRIAK
GORA PAULINO UZKUDUN! GORA!

1/ Beste lan danak alde bat utzi,
gertatutzen naiz betara,
Paulino Uzkudun ospatsuari
nairik bertsoak atera;
europatarrak azpiratuta
joan zan Ameriketara,
oso bizkorrak an bazeudela
proatzera aietara,
ezagun zagun gizon batekin
gutxi zeukala ikara.

2/ Amerika'ra joan zanean,
gizon batzuen esanak
gogoan dauzkat oraindik ere,
etzait aztuko, ez, danak:
«Toki askotan seme bizkorrak
egiten dituzte amak;
alde aietan jinasietan
nola diraden onenak,
Paulino Uzkudun apurtuko du
an agertzen dan txarrenak.»

- 3/ Ori joan arte Amerika'n da
Cuba'n zebiltzan dotore,
oraiñ orrekin bildurra sartu
mamitik ezurreta ere;
oraindiokan alper-alperrik
orrekin asi dirade,
zenbat burruka egin dituan
ez au ausi batek ere,
zuriak bezin aguro jo du
Arribiltx beltz ori ere.
- 4/ Milla beratzi eun da ogei ta zazpian
eguna zan urte berri,
lendabiziko Habana'n jarri
zitzaion Martin Ogradi;
Kalifornia'ko ukabilkarin
txapelduna zan berori,
aurren zartadan zilipurdika
soka azpian igari,
euskaldunak Uzkudun'eri
jo're txalua ugari.
- 5/ Antolin Fierro, *León de Matanzas*,
Ilbeltzan amabostian,
ospatsu eta txapeldun zegon
Cuba'ko isla guztian;
eun ta amar kilo pixua,
ez galdutzeko ustian,
minutu erdi bat barru ura ere
amilka soka azpian,
Habana dena dar-dar zegoan
ura ala ikustian ¹.

---

¹ Bertso-paperak puntuak onela ditu: *amabostean*,
guztian, *ustean*, *azpian*, *ikusten*.

6/ Ilbeltzaren ogei ta iruan
Omersmitx'ekin Tanpa'n,
Florida'ko ukabilkarin
txapeldun gain goikoa zan;
Uzkudun'ek ezagutu're
bizkorra zegola plantan,
aien asera etzan goxoa
gexalkeri eta tranpan,
zazpigarren ekiñaldian
Omersmitx lurrera joan zan.

7/ Otsaillaren ogei ta bostean
Nueva York'en Ansene'kin,
eskua nola zeukan miñakin
mundu guztiak bazekin;
bañan alare bildurrik gabe
legoiak bezela ekin,
suekotarra ezin bildurrik
igaska bildurrarekin,
irabaztun zan bakar-bakarrik
Uzkudun ezkerrarekin.

8/ Tom Heeney Jorraillaren
aurrenengo egunean,
irabazteko asmoan ustez
ura ere asi zanean,
Australia'ko ukabilkarin
txapeldun zegoanean;
sei runez goitik etzala giro
Paulinon aldamenen,
Tom Heeney ospitalera
zanpa artu zuanean.

- 9/ Uztaillaren amairuan
Arribills *Negra Pantera*,
orrekin ere txit garailari
Uzkudun zaigu atera;
eun da berrogei milla persona
joan zala ikusitzera,
denak arritu beltza aundia
arren azkar ausitzera,
urrungoak e bildur lezake
Paulinorekin astera.
- 10/ Donostia'ko arakin baten
esana ez nago aztuta,
egia zala gelditu nintzan
gañera sinistatuta:
«Paulino ez bada gaitzen batekin
jartzen odolak oztuta,
seguro egon anka-bikoak
ori botako ez du-ta,
zezenak ere kontuz, badator
adarrak biak moztuta.»
- 11/ Arribiltx ori bost urte ontan
asko iñor dan munduan,
orra Uzkudun jarri ondoan
bentzitu duna oraingoan;
ezagaturik jotzeko toki
egokiena nun duan,
pantera ori oso gallartsu
naiz asi aurrenengoan,
altxatutzeko adore gabe
zerraldo laugarrengean.

- 12/ Gure Uzkudun azpiratutzen
ez da egon bear errez,
gorputz bikaña eta zaintsua,
neurrigabea indarrez;
granadazoak bezela golpek
eskuiz eta ezkerrez,
ikasten berriz gau eta egun,
ez lo etzanda alperrez,
euskaldun batek, nekazariak,
mundu guztia bildurrez.
- 13/ Gipuzkoa'ko Errezil'en zan
Uzkudun jaio ta azi,
bai gurasoak errespetoan
edukatu eta ezi;
burruka-saio garratzak egiñaz
orain Amerika'n bizi,
oraindañoko asi diranak
beltz eta zuriak ausi,
esan lezake dala munduko
ukabilkarin nagusi.
- 14/ Errezildarrak, estatu bat jaso
marmol gogorrezko arriz,
merezi dula Uzkudun orrek
esaten degu bost aldiz;
millaka asko joango giñake
guztiok naitasun aundiz
ikusitzea anka gorrian
nola arkaitz eta mendiz,
ai zer ditxa gu bizi gerala
orixen egingo balitz.

15/ Paulino Uzkudun, zu onratuaz
orra nik bertsoak jarri,
ikasi eta kantatutzeko
euskaldun denon pozgarri;
aitor dizugu, portatzen zera
arrunt oso oroigarri,
eta oraindik zenbat zeraden
ori iñork ezin neurri,
mundu guztiko ukabilkarin
txapelarekin etorri.

1927'garren urtean Erauskin Errotariak

Bertso-papera, *Beasañ'en A. Zunzunegi'ren*
etxian argitaratua eta Tolosa'ko Isidora Mokoroa'-
ren eskutik jaso.

BERTSO BERRIAK
SAN ISIDRORI JARRIAK

1/ Baserritarrak, nekazariak
irrikituta gabiltza,
ez dakitenak ikasitzeko
kantak jarri al banitza;
agindu nien eta ornitu
baita emandako itza,
argitalduaz gure zaindari
San Isidroren bizitza.

2/ Aita San Isidro nekazarion
zaindari edo patroia,
txikitatikan langille zintzo,
umilla ta elizkoia,
relijioa odeietara
jaso nai zuana goia,
bazar utzirik birau gaiztoa,
maldizio ta etsaia.

3/ Orrillaren amabostean
degu San Isidro eguna,
nekezariak pesta aundia
beti ospatzen deguna;
oroitu gaitzan gau eta egun
santu doatsuengana,
esan bear det zer milagroa
izandu zuan aurrena.

4/ Bein errotara bazijoala
kostal bat gari artuta,
negu gordiña elur ta ormaz
bazar guztiak gortuta;
baso-piztiak goseak txiurka
zaizkion alderatuta,
kostala jetxi, begira jarri
omen zan errukituta.

5/ Errukiturik pizti gaixoak
zeukaten gose larria,
ankaz ta eskuz elurra kendu,
egin koroï bat garbia;
ezker eskua zakuan sartu,
botatzen zien garia,
beragatikan gerta zitzaion
milagro arrigarria.

6/ Pizti goseak naikoa janda
utzirik kontentatuta,
errota aldera bazijoala
utzi ondarrak artuta;
bidean berez zakua berriz
jarri gariaz beteta,
milagro au zan aurrenekoa,
gelditu sinistatuta.

7/ Gaztetatikan ludi ontako
txorakeriaz etsita,
estoasunik aundienetan
lanak alde bat utzita,
elizan egin meza entzun da
bost aldarari bisita;
osoro zegon bakar-bakarrik
zerua irabazita.

8/ Egun-sentian goiz jeki eta
errezoan izaten zan,
Madrid'en zeuden bi elizatan:
San Andres'en da Atotxa'n;
Karamantxel'go ermitara're
andik askotan joaten zan,
morroi lagunak nola zebillen
baita nausiari esan.

- 9/ Morroi lagunak Isidrorena
zuten ezin eramana,
esatera're joan ziraden
nagusi jaun arengana:
«Isidro dabil lanan igesi
alperkeriari emana.»
Erantzun zien: «Zuek bañan geigo
berak egiten du lana.»
- 10/ Aita San Isidrok errezorako
etzuan gogo urria,
egun-sentian goiz elizatan
zintzo zegona jarria;
aingeru onak arren lurretan
egin lan miragarria,
morroi lagunak orregatikan
eziñ-eraman larria .
- 11/ Elizatikan zetorreanean
egiñikan errezoak,
billatzen zituan lana eginda
bere lur edo trozoak;
orduan ere orain bezela
izan seme irosoak,
besteren ona eziñ eraman
zuten inbidiosoak.

- 12/ Santa Maria de la Cabeza
Isidroren emaztea,
religioso egiazkoak
nola bat ala bestea;
erejeari saiatzen ziran
fedea erakustea,
gaur ere obe matrimonio
asko ala ikustea.
- 13/ Bargas'tik emaztez Torrelaguna'ra
zetoztela egarria,
esanaz jo zuan akuluakin
arkaitz biziko arria:
«Jainkoak nai balu sortuko luke
emen orain iturria!»
Bertan asi zan ur garbi ona,
milagro arrigarria.
- 14/ Aita San Isidro, nekazariok
zu zaitugu zaindaria:
goardatu ondo gure lurretan
sortutzen dan laborea,
batez ere bai premizkoenak
artoa eta garia;
gau eta egun zuri agurtzen
zintzo saiatuko gera.

15/ Nekazariak San Isidrori
eskatu bai anparoa,
lo ametsetan nagoala're
etorritzen zait burura;
bilduko zaigu bai ingurura
Josepetako sorora,
berak eskutik sartuko gaitu
betiraundeko zerura.

16/ Amasei bertso orra ipiñi
garbi adieraziaz,
okerrik iñoiz ez da etortzen
gauza onak ikasiaz;
ondorengoak ongi aziaz ¹
bai eta zuzen eziaz,
era onetan bizi gaitezen
San Isidroren graziaz.

1927'an Erauskin Errotariak

Bertso-papera, *Beasañ'en* A. Zunzunegiren
moldiztegian argitaratua; Tolosa'ko Manuel Urre-
ta zanaren eskutik jaso, ta bai bertako Isidora
Mokoroa'ren eskutik ere.

---

¹ Bertso-paperak *eziaz*. Baiñan urrengo letroan ere
eziaz baidator, emen *aziaz* bear duala uste degu.

(1928)
BERTSO BERRIAK
UZKUDUN'EN ONRARI EUSKAL-ERRIAK

- 1/ Irugarren aldiz jarritzen ditut
bertsoak Uzkudun'entzat,
merezi ere badituala
neroni iruritzen zat;
orrentzat dira berdin-berdiñak
nola zuri ala beltzak,
kanbiorikan iñork ez dauka
orren ukabillarentzat.
- 2/ Millaz ondoren bederatzi eun da
ogei ta zortzigarrena,
Otsaillak bai eta ere
aizkeneko eguna,
Anjeles'en Godfrey'rekin
Uzkudun jokatu dana,
euskaldunak irabazia
galdutzat eman dutena.

- 3/ Berrogei eta geiago millak
garbi dutena ikusi:
Uzkudun beti segika eta
moro aundia igesi;
arbitrok berriz txilin-txilin
jo eta gelditu-azi,
zurde-soka batez urkatutzea
orrek ez al du merezi?
- 4/ Uzkudun ez du batek bakarrik
azpiratu oraindio,
orregatikan denan gañera
ospatsu egin da io;
arbitro eta juzgatzalleak
naiz-ta egon kontrario,
jo eta bota ori da ospa,
puntuak zertan balio?
- 5/ Gezur da puntuz irabaziak
ditu Godfrey eta Risiko,
epailariak denak kontra eta
ez baita arrizgarrizko;
gu askorentzat pena izan da,
batzuentzat pozgarrizko,
bañan Uzkudun bildurrik gabe
pronto an dago berrizko.

6/ Lenago Arribiltz proatu zuan,
orain Godfrey bestea,
mundu guztia bildurrez daukan
moro aundi ta gaztea;
aditutzean arritu giñan
Uzkudun orrekin astea,
ta orain berriz askoz geiago
orrek ere ez auste.

7/ Moroak ere gu bezelaxen
mundutar aragizkoak,
azala beltza izanagatik
berdin anka ta eskuak;
Tunney eta Dempsey ez dira
kanpeon egiazkoak,
legez ta bidez aitortu bear
gizonak arrazoizkoak.

8/ Nik bertsoetan argitaltzen det
badago ez dakianik,
egi garbia jakin dezaten
gezurrikan gabetanik;
ez da agertu zuri ta beltzik
Uzkudun bota duanik,
eta gañera berak ainbeste
gizon bota dituanik.

- 9/ Errezildarrak dardaraizoa
sartzen die ikustean,
eta geiago okertu eta
ukabilkazoz astean;
bere lurrean zer egingo luke
ori eginda erbestean?
Orrentzat diña denak ez dira
Ernio'ko arkaizpean.
- 10/ Tunney eta Dempsey ere
Godfrey'rena dijoztela,
bestek nai ez da errezildarra
Uzkudun joan dan bezela;
kanpeon munduko gañerakoak
nola litezke bestela?
Ritxard'ek an egiten du
berak nai duan pastela.
- 11/ Uzkudun dala irabazlea
dio Amerika osoak,
askotan berriz ta gutxiena
aitortzen dute auzoak;
beronen kontra emandakoan
poza bazuten batzuak,
Paulinon ona ezin eraman
duten inbiriosoak.

12/ Paulino Uzkudun, amabi bertson
egiten zaitut agurtu,
esku estutzera or ninduzuke
emendik bazeunde gertu;
Euskal-erriak zuk eman eta
onra aundia du artu,
osasunaz ta Tunney'k daukan
txapelarekin agertu.

1928'an Erauskin Errotariak

Bertso-papera, *Beasañ'en L. Zunzunegi'ren
etxian* argitaratua, eta Neparroa'ko Igantzi'n Juan
Sein'en eskutik jaso.

(1928)
BERTSO BERRIAK
BASERRI KALETARRAK ALKARRI JARRIAK

1/ *Baserritarrak:*

Bertsoetan zerbait esango dizut,
kaletar, zuengatikan:
ollo, arrautza, txekor ta arkuma
dakaizkigu etxetikan;
mokau gozorik sartzen dezute
guk ekarrita aotikan,
ala ere burla eta maixia
geuri gero atzetikan.

2/ *Kaletarrak:*

Baserritarra, ez asarretu
luzatu eta besoak,
aitortzen degu jaten ditugu
zuengaitik mokau gozoak;
bañan ez gera gu kaletarrak
zuentzako burlosoak,
iruripenak ugari ditu
kristau errezelosoak.

3/ *Baserritarrak:*

Lengo batean kamiñotikan
kaletarrak farra onak,
zer ote zuten arrituta gu
sorotik begira denak;
zergaitikan zan esandu zigun
sail artan zijoan damak:
neska bat laian ari zalako
gerrira bilduta gonak.

4/ *Kaletarrak:*

Zere denboran sumatu dezu
makiñatxo bat olako,
burua ortan nekatu eta
korputza daukazu plako;
farra egin dutela gonak bilduta
neska laian ai zalako,
zure esanik ez det sinisten
gezurri bat zeralako.

5/ *Baserritarrak:*

Bei, txekor txerriak salduzera gu
errira jetxi gaitzala,
zerbait kentzeko oso argia
zuen kopeta-azala;
eziñ ukatu ikusi ditut
asko ala dabilzala,
begiak gorri-gorri jarrita
katu lapurrak bezela.

6/ *Kaletarrak:*

Zuek etortzean bei eta txekor
edo txerriak saltzera,
zurrutarekin berdoztu eta
diruak jokatutzera;
alperrik baño egun sentian
ernegatuta etxera,
lenengo lana akilluakin
andreak jiponatzea.

7/ *Baserritarrak:*

Errespetoan azi ninduten
nere aitak eta amak,
orregatikan aparte dira
nigandik jokuko lanak;
aurrera ere libra nazala
ortatik guztion Jaunak,
gauza oriek esaten ditu
bera alakoa danak.

8/ *Kaletarrak:*

Katu lapurtzat artzen gaituzu
kaletar gizaraixoak,
kulparik gabe esateko bai
oiek dira aunditxoak;
zuek ere nauski kalean iñoiz
jan ederki mokautxoak,
baita etxera eraman ere
botill edari goxoak.

9/ *Baserritarrak:*

Guk ekarrita zuek kaletarrak
jan eta edan aseak,
gau eta egun lanean gu bai
egarri eta goseak;
lepo-ardatzak melarrak eta
bizar da ille luzeak,
zorrotz eguki barberoak bai
labanak eta goaizeak.

10/ *Kaletarrak:*

Orain jakinda gelditu bedi
lenago etzekiena,
esan bear det baserritarrak
askok egiten dutena:
beiak jetzita etxean edan
esne pururik onena,
kaletarrari gero ekarri
erdia uda emana.

11/ *Baserritarrak:*

Nekazariak egiten degun
laborerik bearrena:
gari ta arto, aza, patata,
baba eta babarruna;
zuek kaletarrak guk sortu baño
aixago sartu barruna,
oraindik ere edan nai berriz
esne purua onena.

12/ *Kaletarrak:*

Zeren alderako baserritarrak
etzerate txit mantzarrak:
iru koartillo ur badauzka
zuen esneak pitxarrak,
baita etxera zuek eraman
gure koarto pizarrak;
zeok izanda, zuk diozunez,
kaletarrak gera txarrak.

13/ *Baserritarrak:*

Zer esanak bai izango dira
gu geraden aitzekian,
eta ixilik egon bagiña
iñork ere etzekian;
maixirik ez guri eginda
gu pozik gaude pakian,
onela bizi obeko degu
bakoitzak geren tokian.

14/ *Kaletarrak:*

Maixia txarrik guk nola egin
bada baserritarrari?
Bizi guztian anaitasuna
izan deiogun alkarri;
esango dizut kaletarrontzat
zer izango dan pozgarri:
jan da erana al dan onena
ta merkiena ekarri.

15/ *Baserritarrak:*

Gauza onikan ez da etortzen
iñori opata gaitzik,
asko ezpada ere kalera
ez gera sartuko utsik;
Euskalerrian gure esanak
ez ditu jakingo gutxik,
orregatikan zabaltzen ditu
kantuz Errotari Patxik.

Bertso-papera, «*Beasañen L. Zunzunegiren
etxian*» argitaratua, Donosti'ko Gregorio Mujika
zanaren bilduman.

Alegi'ko Rikardo Intxausti txistularia zanaren
bilduman ere agertu da bertso-paper au; baiñan
ontan, eskuz erantsita, onela esaten da: 25.OCT.
1928. Intxausti'k paper ori beregandu zuan egu-
na izango da, eta jarri ere etziran askoz leenago
egingo bertso auek.

(1929)
ASUERO SENDAGILLE JAUNARI

- 1/ Olerki batzuz odeitu nai det
Asuero'tar jaun Pernando,
sendagilletan azkarragorik
egundo etzan izango.
Aide gaiztoak zeuzkaten asko
orrek jarri ditu ondo,
orreatikan itz bat bakarrik
guk gaizki nola esango?

- 2/ Millaz ondoren zortzireun da
larogei ta sei urtean,
Orrillak berriz ogei ta amar
zituan egun batean,
Pernando jauna jaio zitzaigun
Donosti'ko erri maitean;
gaxoa pranko sendatuko du
bizirikan dan artean.

3/ Ruiz Arkaute'tar Maritxu ona
du emazte, tolosarra,
amairu urteko mutilla berriz
Bixente, seme bakarra;
jaiotzetikan arrigarrizko
argia eta azkarra,
irten dedilla aita bezela
sendagille txit jatorra.

4/ Izen-ordeaz txikitatikan
Pistón deitutzen diote,
alare ez dala asarretutzen
zertxobait egingo nuke.
Sendatu-eta orrek jarriak
txalo ta txalotzen dute,
aitormen oiek iraungo dute
ludia ludi dan arte.

Erauskin Errotari

Argia, 1929.VI.16.

(1930)
BERTSO BERRIAK
AMA EUSKERARI JARRIAK
ERAUSKIN ERROTARIAK

- 1/ Euskalduna ni sortu nitzan
aita-amagan jaiotzaz,
ludi ontatik euskaldun joan nai
baita aizken eriotzaz;
daukadan odola ez det maitatzen
biotzez naitasun otzaz,
sinismen auxen zabaldu nai det
nola egutera laiotzaz,
Ama Euskera bizi dedilla
Goiko Jaunaren laguntzaz.
- 2/ Sinisturikan edestia edo
kondairaren esanetik,
eun berrogei ta iru urte da
Urola izan zanetik,
bi milla eun da irurogei ta amalau
Jesus baño lenagotik,
aitalen Tubal'ek euskera ekarri
zuala Armenia'tik,
garbiena da ta bizi dedilla
beste guztien gañetik.

- 3/ Aitalen Tubal'en osaba Noe,
gu aren abenda arrazak,
onean oso goxoak eta
gaitzean berriz garratzak,
geren elea maitatutzen
nola zuzenak ardatzak,
lengo tokietan daude mendiak
ibai, zelai ta baratzak,
beragaitikan zaindu beaitugu
bakoitzak geren landatzak.
- 4/ Urrena berriz erderarekin
etorri zana Ibero,
Península Ibérica'k
muga argaitik du Ebro;
gure Euskera da aurrenekoa,
beste izkuntzak denak gero;
orain berreun urte berau galtzeko
zortzi etsai ziran bero,
gora Andoain'go Aita Larramendi,
Astarloa eta Erro.
- 5/ Usteagatik etzuten farrik
egiñ Euskeraren gaindik,
aurrera ere nor bagerade
ez dute egingo iñundik;
etsai batzuek jo arren andik
eta besteak emendik,
auzi gogorra irabazi zuan
Andoain'go Aita Larramendi'k,
bost egi eder esan da joan zan
gizarajoa emendik.

6/ Aita Larramendi jaio zan etxea
izenez Garagorria,
asko alditan mirarituaz
begira nago jarria;
bizi zan arte izartu zuan
Euskera maitagarria,
seme jatorrak azitzen ditu,
gora Andoain'go erria,
eta bertakoak zaitzen dutenak
geure Euskal-Erria.

7/ Euskal Ama da zintzo garbia,
Euskera berriz izkuntza,
orra bi gauza emen batean:
Ama ta bere bizitza;
euskaldun batzuek oraindik ori
ez dakiela dabilltza,
beren abenda ukatu eta
Amarengana zaputza,
itxumen onek lertu lezake
seme onaren biotza.

8/ Ama zer izen atsegiña dan
gozoa eta biguna,
jaiotzetikan biotzeraño
eztiro sartzen zaiguna!
Ain da bearra, aoko sapaia
berak ezitzen diguna,
ludi guztian maitatzen dute,
garbia da euskalduna,
seaskatxotik jaiki ta laister
pozik ikasten deguna.

- 9/ Mendian ez da piztirik sortu,
ez-da basoan txoririk,
aur baten gixa maite duanik
bere ama ainbesterik;
kabi txokora jana eraman da
beren lumetan bildurik,
ez da biziko ez luzaroan
iñola ere umerik,
naiz *txiu txiu* gaixoak egin,
ez baldin badu amarik.
- 10/ Bururatzen zait aurra nintzala
amak esaten zidana:
«Lendabiziko ikasi bear da
Jesus onaren izena.»
Itz ezti aiek sartu zitzairan
arantzan gisa barruna;
Jaungoikoa maite aurrena,
Ama Euskera urrena,
dakigulako bera nola dan
Ama euskaldun denona.
- 11/ Jaungoikoak ditu denontzat berdiñak
legeak eta dotriñak,
izkuntza bezela ikusten dira
arrigarri ez-berdiñak.
Nundik sortu dira dantza lotuak,
birau blasfemi zikiñak?
Elizarikan ikusi nai ez,
etsaiengana etziñak,
orrelakorik ez du agintzen
Ama Euskera apañak.

- 12/ Geure aurreko asaba zarrak¹
etziran orla oituak,
Euskal-Errian ikusten dira
geiegi dantza loituak:
mutil da neskak itsatsi eta
nola zakur da katuak,
ludi guztian nazkatzen duan
baltseo zikiñ lotuak,
orrelakorik ez egiñ bear
euskaldun katolikuak.
- 13/ Gu ez gerade zeltak ta eslabak,
jermanak eta latiñak,
euskal abenda bera bakarra,
egon gaitezen jakiñak;
gauza bearrak ikasitzea
poza artu ez dakiñak,
lur eder ontan jaio giñanak,
anai prestu, arreba piñak,
Ama Euskera indartzen beti
egin ditzagun alegiñak.
- 14/ Atzerritarra gu bezela da
Jaungoikoaren semea,
baita askotan etortzen dira
geronen aldamenea;
batzuek ondo bizi diranak,
beste batzuek lanea,
jaiotzakoak txiroa bada
saia bear al danea,
Euskera entzun nai ez badute
dijoatzela berenea.

---

¹ Bertso-paperak: *osaba zarrak*.

15/ Baita ere jo euskal soñuak
bildur gabe ta gogoti,
artzai mutillak txiruriluka
erantzuten du menditi;
eguzkia ere odei guztiak
urratu eta goi-goiti,
geure Euskal-erri garbi eder au²
zein dan ezagutzeati...
Gora Euskera miragarria
len, oraiñ, gero ta beti!

Bertso-papera, *«Beasañ'en Zunzunegi'tar L'en moldategian»* argitaratua. Tolosa'n, Manuel Urreta zanaren eskutik jaso; ta bai Adelina Sarasola Ilexo bertsolaria zanaren alabaren eskutik ere.

Bertso auetan ez da ikusten noiz jarriak diran somatzeko biderik; baiñan bertso-paper au Donosti'ko Gregorio Mujika zanaren bilduman ere badago, eta antxe, eskuz idatzita, urte au irakurtzen da: 1930'an. Mujika jaunak ori bere eskuz erantsi baldin bazuan, ontzat ar dezakegula du-darik ez da.

Errenteri'ko *Bertsolariya* aldizkariak ere argitaratu zituan bertso auek, bere 43'garren zenbakian, 1932.VII.10'an. Aldaketarik ez du.

* * *

Sail ontako 8 eta 9'garren bertsoak, leen ere argitaratuak zituan Erauskin'ek, *Argia'n*, 1925.I. 18'an, *Ama* izenburuarekin eta beste bi bertso auek ondoren zirala:

---

² Bertso-paperak: *garbi ederran*.

Aur ederrak musu gorriak,
far-irri gozo-gozoan,
amak askotan musu eman da
pozik artze'itu besoan;
ez da atsegin samurragorik
sartuko aien kolkoan,
ez du emango Jaunak zorion
ederragorik munduan,
eta ez dakit ote dan loraz
apaindurikan zeruan.

Txantxangorriak ez du abesten,
naiz igo meta-burura,
amak aurrari lo lo esanaz
abesten dion erara;
nik ez dakit zer jaungoikozko dan
abesti atsegin ura,
ain garbi eta argi ..... (3)
igotzen dana zerura,
aingerutxoen lira-soñuak
entzuten diran tokira.

* * *

Argia'n, 1935.VIII.11'an, bertso-sail bat argitaratu zuan Erauskin'ek, izenburu onekin: *Euskadi nor dan eta Jel ikurriñak zer esan nai duan*.

Bañan bertso guziak ez ditu berriak. Batzuek len ere agertuak dira.

Aurrena, bertso berri au:

---

³ Emen iru silaba falta dira.

Euskadi zein dan ez dakiana
edo dala Jel aberria,
ondo dakigu badagoala
euskotarraren erdia;
nai gendukena ikasi eta
dena balego jarria;
erderaz *nazio* edo *patria* da,
euskeraz Jel aberria,
geuri aurreko asaba zarrak
utzi ziguten erria,
zorion begiragarria.

Bigarren eta irugarren, sail ontako zazpigarren
eta amargarren bertsoak, zerbait berrituta. Al-
daketak: 7/1: Geure Ama da Euskadi eta;
7/2: eusko elea izkuntza; 7/3: orra bi gauza emen
batera; 7/5: euskotar asko oraindik ori; 7/7:
«Bera Euskadi!» esaten dute; 7/9: geiena maite
bear litzakena; 7/10: ez aitortzea da beltza; eta
beste bi lerro: itxumen onek lertu lezake / eus-
kotar onan biotza; 10/1: Etzait aitzutzen aurra
nintzala; 10/6: biotz erdian barruna; 10/8: Ama
Euskadi urrena; 10/9: dakigulako nola dan bera;
10/10: Ama euskotar denona.

Laugarren eta bostgarren, bi bertso berri:

Euskotar txarrak ez aditu nai
Euskadiaren izena,
lendabiziko au da geiena
ni arritutzen nauena.
Malkarretatik amilka dabiltz
utzita bide zuzena,
oieri ezin erakutsirik
daukagun lanik gaitzena,
ugaz-ama dute lenengo maite
eta berena aitzena.

Guk ez dakigu zergaitik duten
oriek orlako kasketa:
eusko aberria baztar utzita
maitekiro erbestea.
Beste gauzarik ez dabilkite
gezurra eta nasketa,
oien zuaztin guk egin degu
bear bezela mozketa:
euskeraren beñe izandu al da
españolaren izketa?
«¡Habla cristiano!» zertan daigute
geure euskera adituta?

Seigarren, 1931'an, *Gora gure Euskalerrira* izen-
buruarekin agertu zuan saillaren 12'garrena. Al-
daketak: 12/5: Euskotar batek esaten badu;
12/6: Bera Euskadi jatorra,

(1930)
BERTSO BERRIYAK
AIZKOL-APUSTU BATI JARRIYAK

1/ Kankak jarri dizkiot
aizkol-joku bati,
artu, ikasi ondo,
gogoan eguki;
alkarri erakutsi
baidiote petri,¹
ogei ta launa tronko
zeñek len ebaki.

2/ Milla bederatzi eun da
ogeamargarrena,
urte onek Martxoan
egun bigarrena,
Tolosa'n apustuan
jokatu dutena:
Jeronimoz Naparroa'n
dagoan onena.

---

¹ Alkar estutu dutela; alkarri lan txarrak eman dizkiotela. (Patxi Iraola'ri eta bere amari entzuna.)

- 3/ Ogeina oiñ beteko,
oiñ binakoak launa,
bakoitzak ori zuten
egiteko lana;
biak ere egiñak
dirade al dana,
Jeronimo Iturbe
irten da onena.
- 4/ Leon-kastillo Jeronimok
zuan irabazi,
bakoitza bere lanean
errespetoz asi.
Apustu ederragorik
noiz leike ikusi?
Anka-puntan jarrita
orixek jo bizi.
- 5/ Berrogei ta amar minutu,
ogei ta bost segundoan,
Jeronimo bukatutzen
ikusi genduan;
naparra berriz berdintsu
ari zan ondoan,
apustu berdiñagorik
noiz leike munduan?

6/ Beñ Errekalderekin
zualako galdu,
kontrarioak asko
zaizkion azaldu;
orain galdua damu,
sakelak utsaldu,
oiek uste aña ez da
Jeronimo auldu.

7/ Naparra portatu da
onenaren gixan,
itz bat bakarrik gaizki
ez leioke esan;
naiz Jeronimo baño
gutxixego izan,
nork irabazi errez
asmatutzen etzan.

8/ Apustu orren berri
egitean galde,
ogei duro amalauri
naparraren alde;
uste zuten izango
zala Errekalde,
orain galduak pena
eman nai debalde.

- 9/ Jeronimoren azañak
ez daude aztuak,
txaloka berotuak
badira eskuak;
dauzkalako semeak
bizkor da prestuak,
onrak merezi ditu
Ama Gipuzkua'k.
- 10/ Apustua egiten
egon bear da presko,
ondorean damurik
izanduko ez do;
Jeronimo ixilik
talentuz abasto,
erronka botatzea
ez da gero asko.
- 11/ Naparrak sartu ziran
trabesean irmo,
gipuzkoarrak ere
alkarren arrimo;
mingañaz ixil eta
biotzez animo,
bikaiñ portatu zera,
gora Jeronimo!

12/ Martxoaren bi ori
ez degu aztuan,
Tolosa'n izan geran
aizkol-apustuan;
alkar ezin ausirik
justu ta estuan,
aizkolarin txapela
oraindik Gipuzkua'n.

13/ Beajundaiela
Mandubi'ko Ezkerra,
baita lagundutzaille
Santageda zarra;
zuek zendukaten bai
mutilla bizkorra,
artu dezuten onra
ez da txit kaskarra.

14/ Galtzalleak damuaz,
irabazleak pozik,
batzuek sakelak bete
ta besteak utsik;
izki batez iñori
egin gabe gaitzik,
orra amalau bertso
Errotari Patxik.

Bertso-papera, «*Beasañ'en L. Zunzunegiren moldiztegian*» argitaratua, Donosti'ko Gregorio Mujika zanaren bertso-bilduman.

* * *

Aizkol-apustu onetzaz, *Aizkolariak* izenburua-
rekin, onela dio *Argia*'k, 1930.III.9'an:

«Aizkolari arteko burrukarik ederrenetakoa
bai, lengo igandean Tolosa'n izan zana. Burruka
gogorra, ikusgarria, leia bizia.

Lau 72'nako ta ogei 36'nako nork lenago eba-
ki Areso'ko Garbizu'k eta *Agiñeta* gipuzkoarrak
—Naparroa ta Gipuzkoa'ko txapeldunak berak—.
4.000 pezta jokatzen zituen.

Zezen-plazan nabaitzen zan, leia au ikusteko
zaletasun ikaragarria.

Trabesak 20-16'ren gipuzkoarren alde.

Gogor asi ziran bi aizkolariak, ezpa! ederrak
atereaz enborrai.

Erdi alderarte gipuzkoarra aurretik, uskeri ba-
tez bada ere.

Irugarren enbor lodia ebakitakoan, gipuzkoa-
rrak laugarrenai eltzen dio, naparrak lodia azke-
nerako utzi ta meakin asiaz.

Agiñeta'k lodia ebaki bitartean, Garbizu'k me
batzuek bota ditu, ta jendeak naparra aurretik
dala uste du. Baña bein lodia ebakitakoan, el-
tzen die gipuzkoarrak meai ta dinbi ta danba,
irrintzi ta santzo artean, amaitzen du bere lana
50 miñutu ta 25 segundoan, iru bat golpearen
bentaja atereaz naparrai.

Etzan nolanaikoa izan aizkoraketa bikaiñ au!»

(1931)
GORA GURE EUSKAL ERRIA

- 1/ Biotza daukat oroimengarri
bertsoak argitaltzeko,
illunpetako euskaldunari
argi-izar bat jartzeko,
politikari baztar utzita
Amarengana biltzeko;
bide zuzena billatu degu
Euskal-erria goratutzeko,
bildur da lotsik ez degu bear
geren gauza eskatutzeko.

- 2/ Eguzki, illargi eta izarrak
odeian daude goi oso,
Ama, euskaldun seme-alabak,
arañon bear degu jaso,
dakigulako bera nola zan
sei laterrien guraso;
jatorritikan berak aginduaz
bizitzen zana eroso,
lau seme etsaik lurperatzea
zioten arte eraso.

3/ Ama Gipuzkoa'k izandu zuan
urte oroigarriena,
edestiak dio millaz ondoren
zala berreungarrena;
Urrillak ere zuala berriz
zortzigarrengo eguna,
Naparroa'tik aldendu eta
Gaztela'ra jarri zana,
ikasi eta gelditu bedi
lenago etzekiena.

4/ Naparra utzita bera joan zan
Gaztela'rekin jartzeko,
Alonso errege zortzigarrena
pozik zegoan artzeko;
Arrasate'ko erri ederra
gauza erabakitzeko,
bañan erregek ez agintzeko,
aiñ gutxi ikututzeko,
gañerakoan guk nai genduan
erara gelditutzeko.

5/ Milla lareun da larogei ta bian
Gipuzkoa'k inglesakin
amar urteko anaitasuna
artu zuten alkarrekin:
oek gudarik izan ezkeru
Gaztela'ko erregekin,
Gipuzkoa ez irtetzeko
aren aurka berorrekin;
or ezagun da erregek nola
etzuan agintzen gurekin.

6/ Milla berreungarren urtean Gipuzkoa
batu giñan Gaztela'ra,
milla irureun da ogei ta amabian
urrena berriz Araba;
milla irureun da irurogei ta
emeretzian Bizkaia,
milla bost eun da amabian
azkenekoa Naparra,
bañan erregek ez egiteko
ikututxo bat bakarra.

7/ Milla zazpireun larogei ta
bederatzi Frantzia
etorria zan guri Laburdi
eta Zuberoa kentzea;
indar aundia ark zeukalako
etsai gaiztoen antzera,
Gaztela-erriko errege gutxi
azaldu zan laguntzea,
ura guretzat ezer etzala
or dago ezagutzea.

8/ Oartutzeko milla zortzireun da
ogei ta amairugarrena,
edestiak dio errege il zala
Fernando zazpigarrena,
bere alaba Isabelari
agintza utziaz urrena;
osaba Karlosek emandu zion
guda bat txit gogorrena,
orregatikan sortu zitzaigun
guri negargarri dana.

- 9/ Milla zortzireun ogei eta
emeretziko urtean,
Dagonillak ogei ta amaika
zituan egun batean,
Espartero ta Maroto jaunak
jarri giñuzten pakean,
Bergara deitzen diogun
Gipuzkoa erri maitean;
bigarren aldian etsaiak irten
Ama Euskadi'ren kaltean.
- 10/ Batzuek tamal joan dalako
España'tik erregea,
emen egondu balitz ez dakit
zergaitikan zan ohea;
ura zalako Cuba'n Filipinatan
da Afrika'n izan gea,
irakurleok, izan zazute
sinismen edo fedea:
errege bakar bat naikoa degu
zeru ta lurren jabea.
- 11/ Zenbaitek ezin ezagutua
mampirik eta ezurrik,
Ama Euskadi'k ez du maiteko
bere seme erazurrik;
beste izkuntza batek ez dio
garbian emango urrik,
olerki onetan ez det jarriko
ez danik edo gezurrik,
Euskal Erriak Jaun Goikoari
besteri ez dio zorrik.

12/ Aitak eta amak jaio ezkerro
aurtxoak azi bearra,
erakutsi ere egin ziguten
beren izkuntza ederra;
euskaldun batek esaten badu
«Bera euskera jatorra!»,
ukatzen ditu bere ama ta
ark eman zion bularra;
Jaun Goikoa ukatutzeaz
urrengo auxen bera da.

13/ Euskadi degu guztion Aitak
euskotarrontzat emana,
bere legeaz, baita izkuntzaz,
ez baldarra ta baldana;
euskaldun denok anaitu eta
eskatzen egiñ al dana,
sinisturikan berau degula ¹
zori onik ederrena,
gora Euskadi askatzea da
errepublika euskaldun ona.

14/ Besteren gauzarik ezertxo ere
ez degu eskatzen guretzat,
bakoitzari berea baita
opa diegu berentzat;
iruritzen zat ori geienak
emango dutela ontzat,
Frantzia'k eta atzerritarrek
bakoitzak berenak nai berentzat,
oriek orrela izatekotan
Euskadi euskotarrontzat.

---

¹ Bertso-paperak: *beran*.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Alegi-ko Rikardo Intxausti txistularia zanaren bilduman.

Eskuz erantsita, saiets batean, onela esaten da: 10-5-1931. Intxausti orrek bertso-papera bereganatu zuan eguna esan naiko du. Oartzen bagera, ogei ta sei egun besterik etzan errepublika jarririk.

Ori bera aditzera ematen du, seguru asko, amargarren bertsoak; erregea aldegiña dala esaten baitigu.

Sail onek zer ikusirik asko dauka, 1924 urtean izenburu berarekin Erauskin'ek argitaratu zuan saillarekin. Emengo 1, 3, 4, 5, 6, 7 eta 9'garren bertsoak eta ango 1, 6, 7, 9, 11, 12 eta 13'garrenak, berdiñak edo antzekoak dira.

Gure iritzirako, auxe gertatuko zan: errepublika etorri eta egokiera polita iduritu Erauskin Errotariari bere politika-iritziak zabaltzeko; eta leengo zenbait bertso zarrekin eta beste zenbait bertso berrirekin, beste sail bat osatu.

* * *

1931.VI.7'an, *Argia'n* argitaratu ziran bertso auek. Aldaketak: 3/1: Gipuzko Amak izandu zuan; 4/5: Arrasateko iri ederra; 5/1: Milla lareun da laroi ta bian; 6/1: Milla berreungarrenean Gipuzkoa; 8/1: Oartu milla zortzireun da; 9/1: Milla zortzireun eta ogei ta; 9/10: ara Euskadi'ren kaltean; 13/9: Ama Euskadi askatzea da; 13/10: eusko errepublika ona; 14/1: Iñork gauzarik ezertxo ere; 14/3: besteai ere bere dana; 14/8: guztik berea berentzat.

* * *

Amalagarren bertsoa, beste bi aldiz ere argitaratu zuan Erauskin'ek *Argia'n*, 1931.IV.26'an, baiñan bera bakarrik eta beste bi puntu geiago zituala:

Besteren gauzarik ezertxo ere
ez degu eskatzen guretzat,
bakoitzari berea berriz
opa ere bai beretzat;
iruritzen zait ori geienak
emango dutela ontzat,
oraintxen pixka bat berotu gaitean
dal dal egon gabe otzak,
prantzesak dio Frantzia
bear duala beretzat,
atzerritarrak Gaztela
ez dutela besterentzat,
oriek orrela izatekotan
Euskadi euskotarrontzat.

1932.VI.5'an ere argitaratu zuan Erauskin'ek bertso au bera *Argia'n*. Aldaketak: 14/3: bakoitzari baita berea; 14/4: opatu're bai beretzat; 14/5: iruritzen zait ori guztiak; 14/7: ia pixka bat berotu gaitezen; 14/8: dar dar egon gabe otzak.

* * *

Andik bi urtera, 1933.II.12'an, karlisten lenengo gerratea asirik eungarren urtea zala-ta, aurretik oar bat ezarri eta bi bertso luze argitaratu zituan Erauskin'ek *Argia'n*. Oietatik bigarre-na berria da, baiñan lenengoa, jarri berria degun sail ortan ere ortxe dago 8'garren zenbakiaz. Oso berritua eta luzatua, ordea. Orregatik, oso-osorik ezartzen ditugu emen adierazpena eta bertsoak:

«Orain dira eun urte karlistan izena sortu zala. Zergaitik sortu ote zan? 1833'an il zan bakaldun edo errege Fernando zazpigarrena. Semerik etzuan eta alaba Ixabelari utzi zizkion eskurentsiak, agintari España'n izateko. Karlos bosgarrenak, Fermandoren anaia eta Ixabelaren osabak, Ixabelari guda egin zion, eta España'n erdia irten zan Karlosen alde ta gudaroztea edo «tropa» denak Ixabelen alde. Euskotarrak bai al zuten auzi artan sartu bearrik? Ez, jauna. Euskotarrak etzuten zer ikusirik Madrid'ko auziarekin, ba askatasun osoarekin geunden, orain alemanakin bezela. *Reintegración Foral*'ekin ortzak erakutsi bear zitzaizkaten, iñor etorri bazan gu sartu naiean.

Oartutzeko milla zortzireun da
ogei ta amairugarrena,
edestiak dio il zala bakaldun
Fernando zazpigarrena,
bere alaba Ixabelari
aginteak utziaz urrena.
Osaba Karlosek emandu zion
guda bat txit gogorrena,
euskotarra zertan sartu zan
etxean ondo zegona?
Orregatikan etorria da
gure negargarri dana,
irakurrita jakitun egin
lenago etzekiena.

Madril'ko auzian gu sartutzeko
iñor bazitzaigun iritxi,
lendabiziko egin bear zitzaien
ortzak zorrotz erakutsi,
baita esanaz: «Gerok aginduaz
geu ederki gera bizi;

zeok zuzendu, bazabiltzate
 alkarren artean gaizkil-
 Ura egingo balute etzan egingo
 negargarri au ikusi.
 Izki onetan zer egin zuten
 garbi nik nai adierazi:
 auzoko ate bat itxitzera joanda
 etxeko denak iriki.

* * *

Argia'n, 1935.VIII.25'an, lau bertso argitaratu
 zuan Erauskin'ek.

Lenbiziko, 1933.II.12'an agertutako lenengoa,
 aldaketa auekin: 1/1: Gogoratzeko milla zortzi-
 reun da; 1/3: edestiak dio errege il zala; 1/6:
 agintea utziaz urrena; 1/10: etxean aske zegona;
 1/13: ikasi eta gelditu bedi.

Bigarren, beste bertso au:

Irakurleok jarri zaitezte
 olerki oneri begira,
 gezurrak utzi alde batera
 mintzatuko naiz egira;
 nere biotzak oraindik badu
 oinbeste toki kabira,
 negargarri onek esan bezela
 ortikan sartuak dira,
 orrelakorik etzan etxean
 pakean egon balira.

Irugarrena, 1933.II.12'an argitaratutako biga-
 rrena, aldaketa auekin: 2/6: gu ederki gera bizi;
 2/9-10: falta; 2/11: bi izkirekin zer egin zuten;
 2/12: garbi orra erabaki.

Ta laugarren, 1931 urteko *Gora gure Euskal-*

-*Erria* saillaren bederatzigarrena, aldaketa auekin:
9/2: emeretzigarren urtean; ta 9/9-16:

len bezelaxen geok agintzeko
geren etxeko atean.
Bigarren aldian zertan joan ziran
Ama Euskadiren kaltean?
Etsaiak larri atzerritarren
mende gu jarri artean,
orain su-leizean marruka daude
deabru estuntzaren pean.

* * *

Urriaren 4'an Ordizia'ko «eusko-etxearen ones-
kundera» zala-ta, arako deia egin nai eta onako
bi bertso auek argitaratu zituan Erauskin'ek *Ar-
gia'n*, 1931.IX.20'an:

Jeltzale onak Ama Euskadi
askatutzea nai degu,
senar-emazte, zar eta gazte,
gogor saiatu beagu,
gau eta egun, igande, aste,
nola uda eta negu;
zorionean egunen baten
aske ikusten badegu,
«Aupa, mutillak, orain gurea dek!»
orduana esango degu.

Itsasoan ontzi bat dagola
udan azpira galdutzen,
nolako poza ito gabe
andik diranak irtetzen,
beren bizia lenago bañan
geiago dute maitatzen;
Eusko Aberriari aurten berbera
egiten zaio gertatzen,

saiatu gaitzan euskotar denok
Ama ortikan gaizkatzen.

* * *

Bigarren bertso au, 1935.I.13'an ere argitaratu zuan Erauskin'ek *Argia*'n. Aldaketak: 2/3: zer poza andik ito gabe; 2/4: ondo diranak irtetzen; 2/7: eusko aberriari auxen ber bera; 2/9: anai-arrebak, saia gaitzen; 2/10: Ama Euskadi askatzen.

Ta beste bi bertso ere bai, orrekin batera, bat aurretik eta bestea ondoren:

Begiak itxita jaio giñaden,
zabaldu gabe asko iltzen,
orrengaitikan dakigu nola
Amaren aurka dabilten;
zein da nola dan erakutsita
ala ere ez dira biltzen,
naiago ibili etsai batzuen
mailo gaiztotan amiltzen,
errukirikan baldin badegu
Euskadi'z oroitu gaitzen.

Euskotarrak jaio giñanak,
eusko aberrian aziak,
beltz ta zuriak, gorri, oriak
jarri dirade nasiak;
Amaren aurka nola dabiltzan
garbi daude ikusiak,
ez degu bear geza-epelak,
bai beroak eta gaziak,
Euskadi'n alde utzi naikoak
geren odola ta biziak.

* * *

Erauskin'en seme Ramonek gordetzen dituan aitaren esku-idatzietan, bertso-sail au ere agertu da libreta batean.

Aldaketak: 1/1: Biotza daukat dir dar oroitzen; 1/7: bide zuzena etorri zaigu; 1/8: Euskadi askatutzeko; 2/3: Ama Euskadi, seme-alabak; 2/5: dakigulako nola zan bera; 4/9: gañerakoan guk nai bezela; 6/1: Milla berreungarren urtean; 8/6: agintea utziaz urrena; 8/9: orregaitikan etorria da; 8/10: gure negargarri dana; 9/9: bigarren aldian zertan irten ziran; 10/7: irakurleak, artu zazute; 11/6: garbian ematen urrik.

Ondoren, amabigarren tokian, beste bertso au:

Batzuek gora jaso nai degu,
beste batzuek jestera,
nola ez degu maitatu bear
ikasitako euskera?
Gañerakoan bere semerik
iñor izango ez gera,
etxekoenari alde bat utzi
guk jo dezagun bestera,
gora Jaun Goikoa ta Lege Zarra,
erlijioakin euskera!

Ta gero beste iru bertso, aurreko saillaren 12, 14 eta 13'garrena. Aldaketak: 12/1: Jaio ezkerok aita eta amak; 12/6: Bera Euskadi jatorra; 14/5: iruritzen zat ori guztiak; 14/7: frantsesak eta atzerritarrak; 14/9: oriek orrela izatezkero; 14/10: Euskadi euskaldunontzat. Eta 13'garren bertsoaren lenengo bi lerroak bakarrik, libretari orri bat falta zaiolako-edo.

(1931)
ERREPUBLIKAREN ETORRERA

1/ Millaz atzetik bederatzi eun ta
ogei ta amaikaz urtean,
Garagar-illak ogei ta zortzi
zituan egun batean,
gerta zitzaigun auteskunde edo
botazio bat suertean;
errepublika buru jarri du
España'n epai-kortean¹.

2/ Jaiotzetikan nola geraden
kistar guztiok ez-berdin,
erakusmentsu beatzak dauzkagu,
esku ezker ta eskuin;
Jainkoan aldeko gurenda degu
bakar-bakarrik Euskadi'n,
bere azpian eskatu dezagun
Jel-abenda askatu dedin.

---

¹ Errepublika jarri ondoren, *Cortes Constituyentes* egin bear, eta arako *diputado* edo ordezkariak 1931.VI. 28'eko auteskunde oietan aukeratu ziran.

3/ Nagusi edo jauntxo batzuek
egiten zuten agindu:
eskuitarrai alde bat utzi,
ezkertarrari lagundu;
itz gaiztoakin ikaratuta
autarki asko bai kendu,
eskuitarrak zenbait geigotu
nai denok eman bagendu.

4/ Gau eta egun, igande aste,
nola zar ala gazteak,
arritu giñan ikusitzean
era ontako nasteak;
esakera da nola bildurrak
zaitzen dituan mastiak,
aundiagoak badauzkat bañan
gaur ez jarri nai guztiak.

Erauskin Errotari

Argia, 1931.VII.26.

* * *

Erauskin'en esku-idatzietan ere agertu dira lau bertso auek. Aldaketak: lenengoa, bertsoen ordena: 1, 3, 2 eta 4'garrena. Gañontzekoak: 1/1: Millaz ondoren bederatzi eun da; 1/2: ogei ta amaika urtean; 1/5: gertatu giñan auteskunde edo; 1/6: botazioa fuertean; 1/7: errepublika buru jarri da; 1/8: España'ko kortean; 2/8: Jel-abenda aska dedin; 3/3: eskuikoak ez aintzat artu; 3/6: batzuek geldi besteai kendu; 3/7: eskuin ai zer geiago ziran; 3/8: guztiok eman bagendu; 4/3: arritzen gaitu ikusitzean; 4/8: ez det esan nai guztiak.

(1931)
BERTSO BERRIYAK
AITA ANDRES URDANETA'RI JARRIYAK

1/ Goi-erritarrak esan dirate ¹
katak jarri al banitza,
aspalditikan oso naiturik
irrikituta dabilta;
nik ere guztiz poz aundiakin
baietz eman nien itza,
argitalduaz nola zan Andres
Urdaneta'ren bizitza.

2/ Ludi guztian zabalduzteko
egi garbiak beneta, ²
kristau fidel bat jasotzearren
odei denan goieneta;
nola itsasoz ala legorrez
ospatsua zan daneta,
Ordizia edo Billafranka'ko
seme Andres Urdaneta.

---

¹ Bertso-paperak: *Goi-irritarrak*.

² Bertso-paperak: *egin*.

3/ Millaz atzetik bost eunekin
geunden zortziko urtean,³
Andres Urdaneta jaio zanean
Billafranka erri maitean;
Jesusentzako maitetasuna
zuan biotza betean,
kristandadea zabaldu zuan
bizi izan zan artean.

4/ Andres Urdaneta Oianguren'en
jaio ta egin zan azi,
irurogei urte zituan arte
lur eder gaiñ ontan bizi;
erakuslea Jesus degula
zeru ta lurren nagusi,
Berarentzako anima asko
zituana irabazi.

5/ Oroitzen zaigu gau eta egun
Aita Urdaneta zana,
Euskalerrian mirarituaz
izendatutzen dutena,
izan zalako erlijiosoa
aundi euskaldun zuzena,
ludi guztian sortu zeikean⁴
semerik argitsuena.

---

³ Ontan oker dago: 1498'an jaio zan Urdaneta.

⁴ Bertso-paperak: *zeizkean*.

- 6/ Andresek zuan gaztetatikan
itsasoarako poza,
milla bost eun ogei ta bostean
Coruña'ra zana pasa;
konpañi artan pasa zanean
arentxen biotza lasa,
buruzaiak onak zituan
Elkano, Jofre'kin Loaisa.
- 7/ Ark sortua da itxas-orratza
zuzenki edo brujula,
ortik sinistu aren buruak
zentzu aundia zuala;
Elkano ere orren besoetan
gizarajoa ill zala,
on Migel Lopez Legazpi'rekin
txit adiskidea zala.
- 8/ Milla bost eun berrogei ta amabian
agustinianon soña jantzi,
artxipielago Filipina'ra
joan da predikatzen asi;
ereje beltzak gerturagatik
etzan joaten igesi,
kristandadea zabaldu nai ark,
Jesus da denan nagusi.

9/ Jesusentzako animak eta
Espania'rentzat lurra,
irabazitzen igaro zuan
bere bizitza laburra;
erejeari sartzen ziena
Jesusen alde bildurra,
dagon tokian artu dezala
Billafranka'ren agurra.

10/ Txonitza edo sermoi bikaña
egiten zekian errez,
asieratik idolo asko
iseka burlaz ta farrez;
korro galantak naiz gogor jarri
etzan ixiltzen bildurrez,
aizkenerako sinismendu ta
belaun bikoan negarrez.

11/ Irureun da irurogei ta iru urte
Andres Urdaneta il zala,
Billafranka'n bai maitatutzen da
ark utzitako itzala;
dakigulako kristandadea
zabaltzaille ona zala,
guztion Aitak bere eskura
artuba izan dezala.

12/ Aita Urdaneta sartu zala bai
Jesusen biotz maitean,
milla bost eun irurogei ta
geunden zortziko urtean;
baita gañera Uzta-illaren
irua zan egun batean,
Mejiko'n zegon agustinianon
lekaidez etxe betean.

13/ Zenbait persona ludi ontatik
degu bestera joana,
denbora leku joan bear ori
iritxiko da gugana.
Zer ditxosoa gertatuko dan
anima garbi daukana!
Jaungoikoak beretzako du
maitetzat artzen duana.

14/ Urdaneta'ren azaiñ aundiak
dirade miragarriak,
Reberendo Aita Fermin Unzilla'k
argitalduak berriak;
seme jatorrak azi oi ditu
Billafranka'ko erriak,
guztien onran amalau bertso
Erauskin Errotariak.

Bertso-papera, «*Beasañ'en L. Zunzunegiren moldiztegian*. — 1931» argitaratua, Donostia'ko Gregorio Mujika zanaren bertso-bilduman.

Beste argitaraldi bat, etxe berean egiña: *Beasañ'en L. Zunzunegiren moldiztegian*», eta Erren-teri'ko Makazaga irarkolan eskuetaratua.

Aldaketak: 10/1: Txonitza edo sermoi jatorra; 11/1: Irureun da irurogei ta lau urte.

* * *

Bertso auek paperetan argitaratu ta zabaldu baiño leen, idazlan bat atera zuan Erauskin'ek *Argia'n*, 1930.XI.23'an, *Urdaneta'tar Aita Andres* izenburuarekin. Onela dio:

«Jaio zan 1508'an Oianguren-aundi basetxean. Bere aita ta ama Juan eta Engrazia ziran. Andres txikitatik zan elizkoia eta euskal maitea. Gañera itxumenekoa zan itxasora joateko. Oraindik etxe-mutil zegoan 1515'an eta andik laster sartu zan expedizio batera, Koruña'n, agintari zutela frai Juan Garzia Jofre de Loaisa.

An zijoan getariar Juan Sebastian Elkano ospatsua.

Loaisa il zan Garagar-illaren 30'an, 1526 urtean. Elkano il zan Dagonillaren 4'an, Sur itxasoan, Urdaneta'ren besoetan. Urdaneta bera zan ziñelkari, Elkano'k azken naia egin zuanian. Ondoren joan zan Mejiko'ra; an egin zuan ezagun Mikel Lopez Legazpi; alkar besarkatu zuten bi euskaldunak. Andik Filipinas aldera jo zuten, animak eta lurrak irabaztera. Gero Deun Agustinen anaidade batean sartu zan; kristauak irabazi nai zituan. 1552'an agustinianoren soña-abitua

jantzi zuan. Asi zan predikadore; ereje zar asko jarri zituan Jesusen sinismenean.

Txistuka, iseka ta burlaka an eta emen erabili zuten, eta, eginkizun on askoen buruan, belaunikaturik Mejiko'n il zan.

Urdaneta'ren taiua Ordizia'ko ikustokian dago; gizaseme azkarra, erlijiosoa, euskeldun ona izan zan.

Euskalerrriak azi oi zitun seme jatorrak, orain ere azitzen ditu ta azi ditzala ludia ludi dan arte.»

Irakurlea oartuko zanez, gero bertsoan jarriko zituanak, emen itz-lauz idazten ditu. Itxura denez, lenengo andik eta emendik gaiaren berri ikasten saiatu zan, eta ondoren bertsoak jarri.

Itz-lauzko idazlan orren bukaeran, bi bertso ditu, saillaren bigarren eta laugarrena, aldaketa auekin: 2/1: Bertso berriak argitaltzeko; 2/2: beartzen naute benetan; 2/3: Aita fidel bat jasotzarren; 2/4: izar denan goienetan; 2/6: ospetsua zan danetan; 4/7: beragatikan omen eder bat; 4/8: nai genduke egiñazi.

(1931)
BERTSO BERRIAK
LIARNI'KO AMA BIRJIÑARI

- 1/ Bertso berriaz agurtzen zaitut,
Liarni'ko Ama Birjiña,
zeruan goian lurrean beran
zeradena erregiña;
bizi guztian Zu adoratzten
guk saia nai alegiña,
zure eskuan utzi dezagun
aizken arnasa samiña.

- 2/ Agorrillaren zortzian degu
Ama Birjiña eguna,
Liarnia'ra religioso
asko bildutzen gerana,
otoiztuaz ondasun eske
erruki dedin gugana;
lagundu gabe ez du utziko
Bera maitatzen duana.

3/ Ama Birjiña Liarni'koa
zaudena ermita ontan,
sinistu bai guk biotzetikan
maite zaitugu benetan;
errezatuaz eskari gaude
jai t'aste gau t'egunetan,
suerte on bana eman deiguzun
kristau ta abel danetan.

4/ Bataiotikan kristau egiñak
lendabiziko jaiotzaz,
Ama Birjiña sortzez garbia
nork ez maiteko biotzaz?
Ludi onetan bizi beagu
gau ta egun bere laguntzaz,
arren, eskura artu gaitzazu
denok aizken eriotzaz.

5/ Jesusen Amari sarri egin bai
ikertze edo bixita,
laguntzailerik ez da oberik,
egon gaitezen etsita;
zenbat otoitz eiten diogun
denak ditu merezi-ta,
zorion ditxa aizken orduan
guk orren alde bizita.

6/ Garbiro asko ezagutua
ludi au apal tristea,
sorkundetikan ziara berriz
daukagu erakustea;
gure animak denon Aitari
oinbesteraño kostea,
ai zer tamala izango luken
Luzbeltz'arentzat uztea!

7/ Ama Birjiña begiragarria,
zeru lurrean on zera,¹
kristau fielak nai deguna da
Zeuri apal agurtzea,
aizken orduan lasaitu zazun
guk estu degun trantzea;
era onetan emen bagabiltz
baukagu itxarontzea.

8/ Bear dan garaian laguntza-eske
gatoz oroitzen Zugana,
gure ondoan Zu bazaitugu
betor edozein gugana;
zeradelako premi danetan
laguntzalle laztana,
Ama Birjiña, zuzen gaitzazu,
lagundu berriz al dana.

---

¹ Bertso-paperak: *ontzera*.

9/ Etsai artean gabiltza emen,
arren, begira lurrera,
oroitu nola Luzbeltz gaiztoa
alderatzen dan urrena;
sinistu ere, griña okerrak
anaitzen dira batera,
betor gugana zure indarra,
guztion Ama Zu zera.

10/ Dakialako ama maitea
dala beretzat onena,
aurtxo polita atsegin eta
alai joaten da argana;
Ama Birjiña, nai det nik ere
laister etorri Zugana,
zure alboan igarotzea
zorion-betiraun dana.

11/ Gure gorputza lurrean dago
bañan zeruan biotza,
geren barrunean nabaitzen degu,
Amatxo, zure abotsa;
negargarria izan ez dedin
gure aizken eriotza,
beragatikan eskatze'izugu,
Maria, Zeuri laguntza.

12/ Zergatik, Ama, Zugandik degu
guk onenbeste merezi?
Nai izan dezu guretzako, bai,
beti ta beti Zuk bizi;
zure ondoan degu nai denok,
orra nik adierazi,
il beziñ laixter zeru ederra
egin dezagun ikusi.

13/ Auxen da lana, entzule jauna,
nai ainbat ezin esana,
gure zeruko Amaren biotz
barrunen dagon dotriña;
bere eskuan dezagun jarri
gorputzarekin anima,
nai al badegu zeruan danok
iritxi zori on bana.

14/ Agur, Maria,
sortzez garbia,
zaitu bai zintzo
Euskalerria.
Zure itxaromenaz
giñaden jaio,
sinismena fedea
gurekin dago.

1931'an Erauskin Errotariak

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Albiztur'ko Juan Mujika *Luistar* zanaren eskutik.

Argia'k ere argitaratu zituan bertso auek, bi

zatitan ordea, 1931.VIII.30'an eta 1931.IX.6'an;
eta aldaketarik gabe argitaratu ere.

* * *

Bertso auetzaz, Erauskin'en seme Ramon'ek
onela esan digu:

—Bertso oiek aitak kantatu eta nik saldu egin
genituan. Liarni'ko Ama Birjiñaren eguna zan,
Agorrillaren 8'garrena. Trenez Ormaiztegi'raiño
joan giñan eta andik betik gora oiñez. Jende as-
ko zan: Goieritik, Zumarraga aldetik eta baita
Azpeiti aldetik etorria ere. Bertso-paper asko sal-
du genituan.

* * *

Goierri'n, beste Ama Birjiña, Larraitz'koa da.
Ari Erauskin'ek jarriak, bi bertso arkitu ditugu.
Argia'n, 1934.V.20'an argitaratu ziran. Bearbada,
bertsoak jartzen asi egingo zan eta bukatu gabe
utzi. Bi bertsoz ez baita sail bat osatzen edo egi-
ten. Guk ere, bi bertso ezin jarriko ditugu atal
berezi batean eta emen azaltzea obe izango da.
Onela dio:

«Pazko bigarreanean, Larraitz'ko baselizara gaz-
tedi ikusgarria joango da Ama Birjiñari otoitz
egitera.

Ama Birjiña Larraitz'koari
noa bertsoak jartzera,
erlijioa maite duana
asi irakurritzea;
ondo dakigu nola degun bai
guztion Ama maitea,
beragaitikan joaten gera
sarritan ikertutzera.

Zeuri begira baseliz ortan
guziok gaude oroitzen,
emallea Zu nola zeraden
ondasun-eske otoizten;
gure aurkako ezbear denak
alde diguzu ornitzen,
zorionean, Ama Birjiña,
azaldu ziñan Larraitz'en.

(1931)
BERTSO BERRIAK
EZKIOGA'KO AMA BIRJIÑARI

- 1/ Bertso berriak argitaltzeko
zorrotz beartutzen naute,
Ezkioga'n Ama Birjiña
azaltzen dan mediante;
agurtutzea joaten dana,
ai, zenbat millaka jente,
etsaiantzako gezurra dala,
fielontzako amante.

- 2/ Aneika asko etortzen dira
euskaldun sei probintzitatik,
gazelatarrak Ebro'az auztik,
estranjeroak Prantzi'tik;
zorion ditxa guretzako da
erlijioaz jantzitik,
ezagun da bai nork maite duan
Ama ori biotzetik.

- 3/ Ama Birjiña, maite zaitugu,
Ezki'o'n agertzen zerana,
erlijioa aitor degunak
pozikan gatoz Zugana;
iseka edo burla egitea
ori da batzuen lana,
ludi guztiak jakin dezala
ortxen gertatutzen dana.
- 4/ Ama Birjiña, barka nazazu
egiten dizuan galdera,
neroni ere kezkatan nago:
gaiztoak izan al gera?
Sinisten degu zerbaitengatik
Zu zatoz geure aurrera,
erruki guzaz zure etsaiak
lenago izan bagera.
- 5/ Indar aundiya artu nai dute
zure aurkari gaiztuak,
Zerorrek ere oien esanak
nola eduki aztuak?
Jesusen alde txiroak daude,
etsaiaz aberastuak,
aizken orduan artu gaitzala
guztiok zeure eskuak.

- 6/ Pekatariok sartu gaitezen
Amaren biotz barrunean,
eriotza're guk irixteko
beraren aldamenean;
zintzo ibilli uts egin gabe
sinismeneko lanean,
gero anima gertatu dedin
betiraun zorionean.
- 7/ Egaka nator oroimen pozaz
Ama Birjiñan aurrera,
maitetasunez gar beroetan
baita gogoia urrera;
gau eta egun pekatariari
zaude begira-begira,
nola biotza txinpartatuta
Zureganduko ez gera?
- 8/ Maite Amatzat artzen badegu
geren izketa-aldietan,
Berak sendatu, alaitu eta
artuko gaitu pozetan;
ez gaitu ez da utziko ere
etsaien atzaparretan,
kristau maiteok, Bera dalako
Ama onena danetan.

- 9/ Askorentzako mirari zera,
batzuentzako samiña,
naigo luteke Ezkioga'n Zu
agertuko ez baziña;
gauza orixen ezagututa
jarri giñaden auntziña,
nai dezunentzat irtengo zera,
orra egia jakiña.
- 10/ Etzerate Zu azaldutzen
badabiltz gezurtatutzen,
orduan bada Ezkioga'ra
zertan dirade etortzen?
Sinimentsuai ikusi eta
pozak biotzak urtutzen,
Ama Birjiña, saia zaitez bai
gaizto guztiyak ondutzen.
- 11/ Ama, gaizkatu bear dituzu
Euskera ta Euskal-Erria,
zere laguntzat artzen dezula
Deun Mikel zaindaria;
egundo bañan estuagoa
oraintxen degu larria,
errukituta malkotzen dago
arkaitz biziko arria.

12/ Askok zauzkagu oroigarritzat
etsaiak samin erreta,
Ama Birjiña, sinismentzeko
eman deiezu arreta;
zorion-toki orren jabe da
Juan Joxe Etxezarreta,
amabi bertson argitzaille ni:
Patxi Erauskin Errota.

Argia asterokoa, 1931'ko Azilla 8.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Alegi'ko Rikardo Intxausti txistularia zanaren bilduman. Eskuz erantsita: 1-ENE. 1932. Eraskin orrek, Intxausti'k bertso-papera noiz eskuetaratu zuan adierazi naiko du. Aldaketa bakarra: 10/1. Etzerala Zu azaldutzen.

* * *

Ikusi degunez, fede osoa ematen zien Erauskin'ek Ezkioga'ko gertaera oiei. Bañan bertso auek soka luzea ekarri zuten.

Egun berean, Errenteri'ko *Bertsolariya* asterokoak, amabi bertso agertu zituan, izenburu onekin: *Ezkioga'ko agermenari Txirritak jarriak*. Irakurri nai dituanik bada, *Auspoa*'ren 103-104'an arkituko ditu. Txirrita ere oso sinistuta zegoan.

Bertso auek irakurri zituanean, onela idatzi zuan Erauskin'ek *Argia*'n, 1932.I.17'an, bere *Ordizia*'ko kronikan:

«Nere lagun dan Txirrita bertsolari jatorrari: *Argia* bitartez ematen dizkat eskerrak neurri gabekoak. Neuk atera nituan bertsoak Ezkioga'ko

Andua etxaidean irtetzen dan Ama Birjiñaren alde. Ogeitatik amabostek mur mur mur ezer ez dala agertzen da gaizki esaka. Orain bialdu dirate Errenderi'tik Txirritak, eta aurki, udaberrian, zabalduko ditut uri askotan, bere baimenaz.»

Ta, esan bezela, zabaldu ere egingo zituan arek bertso oiek, bai bereak eta bai Txirritarenak.

Baiñan, Erauskin'ek zion bezela, bestela irizten zionik ere bazan, eta amar bertso atera zituan *Argia'n*, 1933.IV.16'an, *Aralar* izengoitiz firmatzen zuan batek. *Aralar* ori ez da, guk uste, erri-bertsolariren bat, apaizen bat edo gizon ikasiren bat baizik. Bertso guziak ez ditugu emen jarriko baiñan ona puska batzuk:

Ango kontuak sinistu gabe
zerura gindezke sartu,
ta errazegi sinistatuaz
zerutik urrutiratu...

Gauzak erraztxo sinistatzea
ez du mesede gizonak...

Iduripena geienak eta
banaka batzuk gezurra
dabilkitela, aspalditxotik
sartua daukat bildurra.

Urrengo asteko *Argia'n*, 1933.IV.23'an, onela erantzun zion Erauskin'ek *Aralar* dalako orri:

«*Aralar* izenpetuaz, aurreko *Argia'n* etorri dira olerkiak, *Txirrita* eta *Erauskin'ek* lenago argitaldu giñuzen Ezkioga'ko agermenari jarritako oler-

kien aurka. Adiskidea: arpegi ori erakutsi geuri; ez arria jaurti eta sakelan eskua sartu. Jarri, guk bezela, garbi abizena eta izena zein zeran, eta laister erantzungo diegu zure olerki jator oieri. Ezkio'ko Andua'n izan baziña, etziñun olerki oriek jarriko.»

Urrengo *Argia'n*, 1933.IV.30'an, Albiztur'ko *Luistar'ek*, Juanito Mujika'k alegia, amar bertso argitaratu zituan. Au ere aurka. Onela zion bertso batean:

Ama Birjiña emen
agertuko balitz,
ez litzake izango
oinbeste txoro-itz...

Andik bi astera, *Argia'n*, 1933.V.14'an, onela zion Erauskin'ek:

«Mujika'tar Juan'eri: Aneika esker zeuri aitortu dezulako geure olerkien aurkalaria zeu zerala. Bakar-bakarrik orixe jakitea nai nuan, beste iñoren zalantzarik gabe egoteko. Ni Ezkio'ko agermenaren alde jarri ninduten *Argia'ko* idazki batek eta zazpi olerkik, eta zorionean gordeta dauzkat neure eskuetan olerki oiek. Izkirik aldatu gabe urrungo *Argia'ra* bialduko ditut, irakurleak sinismena artu dezaten. Ni zerk sutu ninduan eta zeñek jarri zituan ez dizut esango, baño lenengo errenkada ikusten dezunean uste osoan nago ezagutuko dituzula nork jarriak diran.»

Agindu bezela, urrengo *Argia'n*, 1933.V.21'an, bertso oiek argitaratu zituan Erauskin'ek. Izenburua onela dute: *Ezkio'ko Ama, lagun eiguzu*. Bertso guziak ezin aldatuko ditugu onera eta ara irugarrena:

Gaiztoak indar dute
zoritxarrez orain,
eta guziak jarri
zaizkigu buruz gain.
Nun-nai egiñaz dabiltz
nai duten aña irain,
baña zure laguntzaz
bagera oien lain.

Urrengo astean, 1933.V.28'eko *Argia*'n, onela esaten zion *Luistar*'ek Erauskin Errotariari:

«Agindu zenuen bezela, *Argia* onen aurreko zenbakian ber-agertu dituzun zazpi olerkiak ikusi ditut, *Erauskin*.

Emika izenpetuaz 1931-ko Dagonilla'ren 23'ko *Argia*'n arkitzen diran zazpi olerki oiek, ez dira nereak. Beragatik, olerki oiekin nik ez det zer ikusirik, gizona!

Eta aizu, *Erauskin*: olerki oiek nereak ez diran bezela, ala izan balira ere... 1932-ko Urrillan 2-ko *Argia*'n Azkoiti'ko *Norbait*'eri erantzunaz, Ezkio-gaian nere iritzi-aldaketaren berri eta abar, argi eta garbi ezarri nuena, ez al zenuen irakurri? Nere idazkai beartsu ura, *Emika*'ren zazpi olerkiak bezela, ez al daukazu gordeta?»

Erauskin'en erantzuna, 1933.VI.4'eko *Argia*'n, onela izan zan:

«Mujika'tar Juan jaunari: Nik bestek jarritako olerkiak azaldu dituala? Gizona, gizona! Ez nizun bada aurretik esan, *Argia*'n aspaldi etorritako zazpi olerkik nere biotza txinpartatu zutela, Ezkio'ko agermena egia zala eta zorionez eta eskuetan neuzkala, irakurleak sinistatutzeko izkirik aldatu gabe *Argia*'ra bialduko nituala? Bial ere; bañan nik

jarriak ez dira. Gañera, ez nizun esaten zuk jarriak ziranik. Lenengo errenkada ikusitakoan uste osoan negoala ezagutuko ziñuztela norenak ziran. Ala al da? Nik asarrea? Ezta iñola ere; batez ere zuekin, eskuitarrakin. Egundo ez det izan nai salneurrik gabeko ezbai edo leietan sartutzeko. Nork du ogena (kulpa) leia onetan? Esan bearrik ez dago: lendabizi asi zana gure olerkien aurka. Iñori kalterik etzioten egiten. Berriz ere ez dauzkat agintzalle gutxi olerkiak jarritzeko; bañan orain badet aurreragoko lanik Ezkioga'ko olerkiak jarri baño. Astia detanean, berriro ere jarriko ditut ordea.

Lan errexa dago: entzun nai ez dituanak, estali belarriak; ikusi nai ez dituanak, itxi begiak. Ez dira izango iñoren kaltegarriak. Gezurrik gabeko egiak, garbiak. Leia au onekin bukatzen da nere aldetik. Len bezin adiskide aurrera. *Erauskin Errotaria.*»

Ta, esan bezela, etzuan Erauskin'ek gai ontaz itzik geiago atera. *Luistar* eta *Emika*'k bai ordea; oraindik ere idatzi zioten. Bañan arek erantzunik ez. Orregatik, guk ere ez degu ontaz ezer besterik jarriko.

EZKIO'KO AGERMENARI

- 1/ Bertso berriak jartzeko
beartua naute,
Ezkio'ko agermena
dala mediante;
orain ere joaten da
majiña bat jente,
Espiritu argiakin
fedean presente.

- 2/ Milla bederatzieun ta
ogei ta amaikagarrena,
aspaldiko urtietan
oroigarriena;
Garagarrillak ogei t'amar
zituan eguna,
Ezkioga'n agermen bat
miragarri zana.

3/ Imajiña agertutzen
or zanean asi,
anai-arreba txikiak
zutenak ikusi;
ezin eraman dutenak
gaur ez dira gutxi,
bañan jun nai degunari
ezin galerazi.

4/ Imajiña azaltzean
kasi agoniko,
lurrari muñ egiñaz gu
gogoz belauniko;
nola bai Bidani'ko
ala Ernani'ko,
denori agertutzea
ez da komeniko.

5/ Kristau fielak, bizitu
gaitzan fedeakin,
gezurrak baztar utzita
zuzen egiakin;
au ere esan bear det
denak dezen jakin:
andra baten gertaera
txoritxo batekin.

6/ Ezkio'n agertzen zeran
zeru lurren Ama,
barkatu, galdera batez
nator Zuregana:
Zuk bialdu al dirazu
txori au nigana?
Osoro utzitzeko
jakin nai duana.

7/ Txori orren azalmena
izan da polita,
lorik eziñ egin det
pentsatzen jarrita;
geiegi miraritzea
alper-alperrik da,
sinist'ez dunak ikusi
nigan etorrita.

8/ Ezkio'tik errezatzen
andre bat zetorren,
txoria bide luzean
jartzen zaion aurren;
aizkeneko petxuz gora
Ormaiztegi'ko lurren,
andre onak artu eta
eramatearren.

9/ Andre onak eraman du
artuta etxera,
geroztik orrek dauka
zorion ditxea;
ez noa gerozko danak
esplikatutzea,
bakarrikan onekin
adierazitzea.

10/ Zer argi-bidetakoa
txori orixen dan,
batzuek emengo, bestek
nungoa ote dan;
ezberdintza nola dagon
pañoan da sedan,
iñork ez du ezagutzen
zer txori-klase dan.

11/ Gezurretan ez naiz ari
esplikazioan,
egiak dirala geldi
satisfazioan;
orain txori ori dago
oroimentzioan,
Santo Kristoren aurrean
oserbazioan.

- 12/ Miragarri Ezkio'ra
joaten giñala,
etsaiak amorratutzen
kontra egiñala;
Agoztuan emeretzian
ontzat eman zala,
Ezkio'ra jun nai duana
libre dagoala.
- 13/ Zenbaitxok egian kontra
murmuratu dute:
gorputzak mesederik ez,
animantzat kalte;
egia ezin saldu
gezurraren truke,
Ezkio'n zerbait dala
sinistatu dute.
- 14/ Orra zer adimenak
Ezkio'ko Amak,
biotzez agurtzen gaitu
joaten geranak;
aurrera ere goazen
al degunak denak,
ez gaitu zergatuko
diozesano deunak.

15/ Agur, Maria,
sortzez garbia,
Ezkioga'n jarri, bai,
zeruko argia.

Bertso auek, Erauskin'en seme Joakin'ek bere aita zanaren paperetatik atera zituan. Bertso-pa-per bat da; moldiztegi-izenik ez du. Baiñan, le-traren tankeraz-eta, Beasain'go Zunzunegi'renean inprentatua izango da; alegia, Erauskin'ek bere paperik geienak argitaratu zituan moldiztegian.

Egillearen izenik ere ez da esaten. Baiñan au-rreko saillaren eta onako onen lenbiziko ber-tsoak oso antzekoak dira. Ortaz gaitzera, bostga-rren bertsoak onela dio: «Kristau fielak, bizitu gaitzan fedeakin...» Ez degu oraindano Eraus-kin beste bertsolaririk somatu, *gaitzen* esan bea-rrean, *gaitzan* esaten zuanik.

Ta berak ere agindua zuan Ezkio'ko gertaera oiei berriz ere bertsoak jarriko zizkiela: «...orain badet aurreragoko lanik Ezkioga'ko olerkiak jarri baño. Astia detanean, berriro ere jarriko ditut ordea.»

Orregatik, bertso auek ere bereak dituala, ez dago, guk uste, zer duda egin.

(1931)
EUSKELDUNEI EUSKEL IZENA

1/ Zeñek ez du esaten,
nork ez iragarri,
eliza ta kanpoan,
etxaide, baserri,
jeltzaleok Doibatzan¹
arerio jarri
geradela zabaltzen
asko eta sarri?

2/ Bañan zer egin degu
Doibatzaren kaltez?
Izbiditari egutsi,
besterik ezer ez!
Euskera itxartzeko
garbi, txukun, artez,
eskubidea Jaunak
emana birtutez.

---

¹ *Argia*'n: jeltzaiok.

3/ Gure elea, euskoak
sortu ziranetik,
Jaun Goikoak nai du-ta,
euskera da beti;
errakuntzik ez dauka
Urtziren aldetik,
jeltzaleak, goazen
bide orretatik.

4/ Euskera nai degulako
biotzez maitatu,
euskal izenak ere
ginduzen eskatu;
Doipuruak oparo
baitare laketu,
jaupariak jartzea
ezin ba ukatu.

5/ Erroma'n daukagu
Kistoren ordelari,
ta denok beaiogu
muñ egin berari,
janzkordun, gogontzaile,
gotzain ta jaupari,
Jaunak Doibatzen buru
zubalako jarri.

6/ Idazti Deunean dago
zorrotz idatzita:
Doipurun agerkaian
utsik ezin leika;
epaiak ematen du
geldika-geldika,
izpidea nork daukan
ondo igarrita.

7/ *Theologia Moralis*
berak dio garbi,
aitak nai duan izena
jartzeko aurrari;
batzuek jarri nai eza,
gertatu da ori;
euskeraz jarri izena
nai duten denari.

8/ Erruki zaitez, bada,
Josuren Biotz Deuna:
argitu batzuk dauken
adimen illuna,
kendu gorrotoa ta
sartu maitasuna,
izan bedi guretzat
Zeuk eman ziguzuna.

9/ Jauna ta lege zarra,
eusko ikurriña,
bertan dan gurutzea ta
Kistoren dotriña;
berekin lortuko degu
geure atsegiña,
izateko asabak
izan ziran aña.

10/ Otoi deiogun gogoaz
Josuren Biotzari,
zoriona iristeko
Euskalerrari.
Gora Urkutz donea,
gurekin bizi bedi,
euskeraz jagoteko
Jaunantzat Euskadi.

Argia, 1931.XII.27

* * *

Beste iru bider-edo erabili zuan Erauskin'ek
gai au bera. Lenengo *Euzkadi*'n, 1920.IV.20'an:

Odolaz euskotarra
bai eta abizena,
aurrari zertan jarri
belarmotz izena?
Buruko kirtenentzat
ori da gaitzena,
ortik ezagun dira
oker dabilzena.

Bertso au, *Argia*'n ere argitaratu zuan, 1934.
VI.17'an, baiña oso aldatuta:

Eusko odola eta
ala abizena,
atzerritarrez zertan
ipiñi izena?
Lenengo au da asko
arritzen naizena,
al danari erakutsi
bidea zuzena.

Argia'n, 1931.III.29'an, bertso au agertu zuan:

Sorkundetikan eusko odola
duana eusko abizena,
ari zertako jarri bear zaio
atzerritarran izena?
Askori eziñ buruan sartu
daukagu lanik gaitzena,
malkarretatik amilka dabiltz
utzita bide zuzena,
ugazama dute lenengo maite
eta berena aitzena.

Eta *Argia*'n, 1934.VII.8'an, beste bi auek:

Euskotarrak jaio giñaden,
eusko aberrian azi,
aizkeneko arnaserano
euskotar bear degu bizi,
eta ondorengo aurtxoari
auxen berau erakutsi,
ta euskerazko izena berriz
jarri gabe ez utzi;
errukirikan baldin badegu
geren Amari egutsi.

Euskotarrak euskeraz alkarri
itzegin eta idatzi,
bat erderatzen asitzen bada
aintzat artu gabe utzi;
anai-arrebak, gogoan zaitu
gaur da biar eta etzi,
euskotar onak zer egin biar dun
orra garbi erakutsi,
baldin euskera ilko balitza
ez degu bear nai bizi.

BERTSO BERRIAK
SENAR-EMAZTEGAIK ALKARRI JARRIAK

1/ *Mutillak:*

Pretensioaz nator,
Joxepa Antoni,
erantzutea nairik
galdetzen detani:
alkarrez bizitzera
dezala komeni,
zuretzat modukoa
izten batzaitzu ni.

2/ *Neskatxak:*

Erantzuten dizut bai
pozikan, Joakin,
zorionean ori
entzutearekin;
gustatuta zaudela
diozu neurekin,
apustu geiago ni
nagola zurekin.

3/ *Mutillak:*

Joxepa Antoni, zuk
neskatx onan antza,
nerekin izateko
orra esperantza;
ni ziur ez dezula
artuko mudantza,
pozak dir-dir biotzak
egiten dit dantza.

4/ *Neskatxak:*

Aitortu bear dizut:
gutxi det dotea,
aita-amak bezela
nazu arlotea;
zuretzako biotzez
bai borondatea,
obea da aurretik
garbi esatea.

5/ *Mutillak:*

Urte batzuek pasa
ditut Amerika'n,
diru-mordo bat ere
ekarri andikan,
zurekin urtutzeko
zintzo gorderikan;
ez det dote bearrik,
zeu kamis utsikan.

6/ *Neskatxak:*

Auzoan dadukagun ¹
mutil zar Bautiste,
aurrena asitzen da
dotearen eske,
orrek ikusten danez
biak nai lituzke,
ori esposatzerik
aurten ez det uste.

7/ *Mutillak:*

Askotan det egi bat
zarretatik aitu:
guztiak nai dituanak
denak galtzen ditu;
Bautista ori ere
orla bada oitu,
mutil zar bearko du
betiko gelditu.

8/ *Neskatxak:*

Gaurko mutil batzuek
galdetutzen gala:
«Dote aundi xamarra
al daukazu ala?»
Olakoa ondotik
azkar dijoala,
Joakin, zu etzerade
oien iguala.

---

¹ Bertso-paperak: *Auzoan daukagun.*

9/ *Mutillak:*

Andregai egin baña len
dotearen eske,
egon bearko dute
berriz ere aske,
uda, negu, gau t'egun,
igande ta aste;
guk gerena egin zagun,
or konpon bitezte.

10/ *Neskatxak:*

Joakin, sartu zerade
nere biotzera,
ez uste gero nik zu
desanparatzea;
egunero etorri
bai gure etxera,
gogoz egongo naiz-ta,
itzaspertutzera.

11/ *Mutillak:*

Zakurra aundia eta
dezute perroa,
belarri moztua ta
kalparra arroa;
ikaragarria da
egiten dun marrua,
ni bildur naiz sartutzen
atian barrua.

12/ *Neskatxak:*

Zakurra jarriko det
neronek katean,
posteari lotuta
txekorren tartean,
ez askatu ere gu
alkartu artean;
bildurrik gabe sartu
ataiko atean.

13/ *Mutillak:*

Esan bezela lotu
zakur ori katez,
ozka egingo balit
guztiontzat kaltez;
itz egitea biok
oso borondatez,
illuntzero or nazu,
pozak egon zaitez.

14/ *Neskatxak:*

Biok gertatzen gera
gogo berokoak,
ez dirade billatzen
nunai olakoak;
uztartu gaitzan azkar,
gero gerokoak,
onela nai dezala
Aita Jaungoikoak.

15/ Mutillak:

Auxen da gertaera
kariño onean,
alkarren esanetan
zer sinismenean!
Uztartuko gerade
zuk nai dezunean,
ojala balitzake
biarko egunean.

Goi Erritarrak

Bertso-papera, «*Beasañ'en A. Zunzunegiren etxean*» argitara emana, Donosti'ko Gregorio Mujika zanaren bilduman.

Paper onek, beeko barrenean, eskuz idatzita, onela dio: *Erauskin*. Bestetik, berriz, inprentaz firma au dakar: *Goi Erritarrak*. Ta, irugarrena, auek ere, *Erauskin'ek* bere bertsorik geienak inprentatu oi zituan tokian argitaratuak izatea. Ta, azkenik, *Erauskin'en* illoba dan eta *Olaa'ko* erro-tan bizi dan *Jose Erauskin Agirre'k*, sail ontako bi bertso, seigarrena eta zazpigarrena, buruz esan zizkigun, bere osabaren bertso-paper batetik ika-siak zituala esanaz. Arrazoi oiek aski dira, guk uste, bertso auek ere liburu onetan sartzeko.

Beste argitaraldi bat, bertso-papera au ere, *Bilbao'n Etxenagusiaren etxean*» argitaratua, *Naparroa'n*, *Igantzi'ko* Juan Sein adiskidearen eskutik jaso genduan. Aldaketak: 8/8: orren iguala; 10/8: itxas poztutzera.

SAN SATURNINOREN BERTSOAK

1/ Bertso berriak zuzendutzeko
ez daukat nagi burua,
lagundutzalle eskatzen zaitut,
San Migel goi-aingerua;
San Saturnino eta San Fermin
joan zitzaion ingurua,
ordu onetan santu eginda
igo ziranak zerua ¹.

2/ Zaldibitarrak esan dirate
kantak jarri al banitza:
«Patxi Erauskin, zure billaka
aspaldi ontan gabilta.»
Nik ere pozik, ala bear da,
baietz eman nien itza,
argitalduaz nolakoa zan
San Saturninon bizitza.

---

¹ Esku-idatziak: *zerura*.

- 3/ San Saturnino jaiotzetikan
oroizko relijioso,
baita gañera guztiz argia,
argaitikan zan obispo;
bere ondoren ibiltzen zana
kapiladua Onesto,
on biurtuta jarri zituzten
millaka ereje asko.
- 4/ Zaldibia'ko Urreta-kale
deitzon barrio maitean,
San Saturnino antxen daukate
ermita polit batean,
egin zutena milla seireun da
larogei t'emeretzi urtean;
maitetasunaz biotzak betean
sartzen dirade atean.
- 5/ Dionisio Areopajita'rekin ²
adiskide aundienak,
Arles'eraño animak erosiaz
biak etorri ziranak,
era onetan igarorikan
jai t'aste, gau ta egunak,
bildurrik gabe naiz-ta agertu
ereje biurrienak.

---

² Esku-idatziak: *Arko pajitarekin.*

6/ Karkasona'n bañan jente ohea
nola zegoan igarri,
Frantzia'ko Tolosa'n eliz berri bat
eginda zutela jarri;
San Papul gelditu zala
ango animan zaindari,
San Saturnino erriz ta erriz
Iruña'ra zan etorri.

7/ San Saturninok pasa zituan
Naparraldean bi urte,
Aita San Fermin bautizatzeke
berak artu zuan parte;
Jesusen alde biurtu ere
berrogei milla ereje,
berri on aiek zabaldu ziran
Toledo'araño arte.

8/ San Papul animan zaia
jentill gaiztoak il zuten;
jakin zuanean, San Saturnino
aguro asko an zuten;
Tolosa Frantzi'n zeuden fielak
poz gutxi artu etzuten,
onez aurrera asiko naiz zer
gerta zitzaion esaten.

9/ Jentill etsaien elizak zuan
Kapitolio izena,
aurre artatik San Saturnino
goizero pasatzen zana;
ereje gaizto biurri aiek
ura eziñ eramana,
etsaiak irten, eldu ta narran
sartu zutela barruna.

10/ Erejeak esan zioten aien
jainkoa adoratzeko,
erantzun zien orrelakorik
arekin ez pentsatzeko,
aren odola abelanakin
etzegola nastutzeko;
ura zan asko jentill apaizak
ezpataz pasatutzeko.

11/ Oiñ biak lotu eta zezenari
isetsetikan erantsi,
aurren saltoan ormea jota
kopeta-ezurra autsi;
gero arrastran errian jiran
puska zati asko utzi,
kristau fielak irrikalduta
andik joan ziran igesi.

12/ Etxeko andre txit almentsu batek
bere neskamearekin
sokatik askatu Saturnino ta
puskak biltzen zien ekin;
zoko batean izkutaturik³
nun erak bestek etzekin
andik denbora-aldi batera
relikia egiñ aikin.

13/ San Saturnino mundu onetan
martirio asko pasia,⁴
ezpataz josi, zezenari lotu,
rastaka kendu bizia;
ordu artantxe santu eginda
zerua irabazia,
oraiñ an dago bertan gozatzen
eternidade guztia.

14/ Eguzki-argiak daukan dizdara
ez bada biurtzen laño,
ez da urtuko zureganako
aitormena egundaño;
baita barkatu ez bagerade
zuretzaz oartu gaurdaño,
aizken orduan gutzaz oroitu,
agur, Deun Saturnino.

---

³ Bertso-paperak: *izkutarik*.

⁴ Bertso-paperak: *pasea*.

Bertso auek, Erauskin'en seme Joakin'ek gordetzen duan aitaren esku-idatzi batetik artuak ditugu.

Argia astekariak ere argitaratu zituan: lenengo zazpiak, 1932.IV.17'an, eta besteak, 1932.V. 8'an; eta ontan, firma bezela, onela idatzita dago: Erauskin Errotari.

Errenteri'ko *Bertsolariya* astekariak ere argitaratu zituan, bere 42'garren zenbakian, 1932.VII. 3'an. Onek *Argia*'k bezelaxe ditu bertso guziak.

Argia'k eta *Bertsolariya*'k, aldaketa auek dituzte: 1/3: lagundutzalle artzen deala; 1/5: Deun Saturnino eta San Fermin; 2/6: baietz eman diet itza; 2/8: Deun Saturninon bizitza; 3/1: Aita Saturnino jaiotzetikan; 3/3: baita gañera seme argia; 3/4: argaitik gotzai obispo; 3/8: millaka errege asko; 4/2: deitzon auzo maitean; 4/3: Deun Saturnino antxen daukate; 4/4: baso-eliz polit batean; 5/3: Arles'eraño animak erosten; 5/7: gutxi bildurtu naiz-ta agertu; 5/8: etsairik biurrienak; 6/3: Tolosa Frantzi'n eliz berri bat; 6/5: San Papul gelditu zana; 6/7: Deun Saturnino erriz ta erriz; 7/1: Deun Saturnino Napar aldean; 7/2: pasa zituan bi urte; 7/3: Aita San Fermin kistar egiteko; 8/3: jakin zuanean Deun Saturnino; 9/3: aurre artatik Deun Saturnino; 9/5: ereje gaizto biurri askok; 9/7: ataira irten, eldu ta narran; 10/1: Erejeak esan ziotela aien; 10/3: erantzun ziela orrelakorik; 10/4: arekin ez oldozteko; 11/3: aurren saltoan orma bat jota; 12/1: Etxeko andra almentsu batek; 12/3: sokatik askatu Deun Saturnino; 13/1: Deun Saturnino ludi onetan; 13/2: martirio asko pasatzia; 13/3: ezpataz pasa, zezenari lotu; 13/8: betiraunde guzia.

(1933)
IPARRAGIRRE'RI

- 1/ Iparragirre etzan egoten
ikaratuta bildurrez,
gau eta egun beti alai bai
itxasoz eta legorrez;
bera goratu bear degu gaur
geren euskera ederrez,
gau illunean nola odeia
alaitutzen dan izarrez.

- 2/ Euskaldunari oroitzen zaigu
bai Iparragirre zana,
Euskal-Errian ospa aundian
izendatutzen dutena;
izan zalako bertsoetan da
gitarra jotzen onena,
zorionekoak ura sortu zuten
nola aita ala ama.

3/ Buruz almena ta atzaparrak
zitan arrigarriak,
ez dakitenak ikasitzeko
orra iru bertso berriak;
eguzki pean zabaldu ditzan
aitormen begiragarriak,
seme jatorra ura azi zuan
Urretxua'ko erriak.

Argia, 1933.VI.18.

ESKUI ETA EZKERRA

- 1/ Irakurleok, jarri zaitezte esan oheri begira,
gezurrak utzi alde batera,
mintza gaitzen egira;
pixtiak nola bildutzen diran
pozikan bere kabira,
ezkerrean ere eskuin beziñ
abertzaleak badira.

- 2/ Nork jarri ditu izendatuta
eskuik eta ezkerrek?
Jakiten badet emango dizkat
nagon tokitik eskerrak.
Motelak nola oldozten dute
arrapatzea azkarrak?
Nagusiari obedituzten
ikusten dira maiztarrak.

3/ Ezkerrean da eskuin, bietan
daude txarrak eta onak,
sinismen auxen artu bear du
buruz almena duanak;
eskui alde ikusten dira
sinismenik ez dutenak,
bai eta ere ezker aldera
relijioso onenak.

4/ Zer egin duten oroitzeko
Uztaillan emeretzian,
mitina ematen karlista oiek
Elutsu'n izandu zian;
Jaun-Goikoa eta Lege Zarra
orra azkar utzi atzian,
Euskadi'rentzat erruki ona
dago oien biotzian¹.

Lau bertso auek, Erauskin'en esku-idatzietan agertu dira. Olakorik ezer ez baitzuten, izenburua gerok erantsia da.

---

¹ Puntuak onela ditu bertso onek Erauskin'en esku-idatzian: *emeretzian, ziran, atzean, biotzean*.

(1934)
BERTSO BERRIAK
BASERRITARRAK JARRIAK

1/ Kantak jartzea goatu zaigu
geure Euskal-Erri maitean,
millaz atzetik bederatzi eun ta
ogei ta amalau urtean,
baserritarrantzako,
nekazariantzako;
gau ta egun gabiltz nekean,
alperrantzako egun gorriak
gu luditikan joatean.

2/ Lengo bertsoa aurrenekoa,
oraingoa bigarrena,
askok diote ondo daudela
bata bestien urrena;
lanikan bearrena
baserritar orrena,
orra egiz aitormena;
guk egiñ eta zenbait alperrek
sartzen du sabel barruna.

3/ Gari ta arto, aza, patata,
baba eta babarruna,
esan bezela, guk egiñ baño
aixago sartu barruna;
ollo eta ollasko,
esne ta arraultza presko,
aiek berriz nai aurrena;
besteri eman onenak eta
guretzat talo txarrena.

4/ Nekazariak gau t'egun lan da
otz bero asko pasiak,
kokote ondo melarrak eta
lepo ta ille luziak;
neri iduritzen zat
laguntzen digula beintzat
Jaunaren esker graziak;
baserritarrok ez bagiñade,
alperrak ilda gosiak.

5/ Aragi urdaiak merkatu eta
almazenak txit galesti,
gauza oriek ezagututa
bizi gera lenagozti;
zentzuaz gauden azti,
ori bai obe nauski,
orra nik esan aurrezti;
nekazariak anaitu gaitzan,
bestela gabiltza gaizki.

6/ Zuentzat ere orra bertso bat,
adiskide arakiñak,
len etzekiten guztiak orain
gelditu bitez jakiñak:
erosi ta saltzeko,
zeok preziok jartzeko,
izketan legun mingañak;
gure txekorrak ordaintze'ituzte
zuben automobil piñak.

7/ Baserritarrok badadukagu
itxu-aurreko zuzenik,
ez uste gero gezurrak jartzen
ni emen asi naizenik;
nekazarien aurka
bere ala izan da
mintzatutzen da atzenik;
bear bai bañan ez det esango
nungoa eta izenik.

8/ Baserritarron aurka zertako
orrela dabil autore?
Obeagorik ez dan tokian
izketan berriz dotore.
Nun bear da tutore
edo dala eskritore?
Ori jarri direttore.
Baserritarrok, sinistu ondo:
ez da gure salbadore.

9/ Erakusleak onak dauzkagu,
oien esanera bildu,
malkarretatik baldin bagabiltz
egingo gera amildu;
bide zuzenari eldu,
arren ez gaitzan galdu,
nekazariok garaildu; ¹
ludi onetan zori oberik
iñork billatuko al du?

10/ Don Polikarpo Larrañaga bat,
bai Goñi'rekin Murua,
geiago ere gizon jatorrak
biltzen zaie ingurua;
oiek daukate burua
ta izketako modua,
bearrena berriz gogua;
baserritarrok opa diegu
ildako ordutik zerua.

11/ Gizon orien esanak ondo
baserritarrok aditu,
eta gañera bizi guztiko
baita gogoan gelditu;
zentzuaz ez nagitu,
begia ere argitu,
biotzak pozaz alaitu;
jaun orieri guk eziñ eman
bear luken ainbat meritu.

---

¹ Bertso-paperak: *geraildu*.

12./ Begiak dira ikusitzeko,
belarriak aditzeko,
minga^ñak berriz ezin ukatu
dirala itz egiteko;
amabi bertso berri
nola dituan jarri
gogo duanak artzeko,
afal ondoan pipak piztuta
su ondoan abesteko.

Erauskin Errotari

Bertso-papera, *Imp. Macazaga* — *Renteria* moldiztegian argitara emana, bertan jaso; ta bai Al-tzo'ko Olazabal-berri baserriko Inazio Zabala'ren eskutik ere.

Moldiztegi-izenik gabeko beste paper batean ere argitaratu ziran bertso auk. Paper ori Ormaiztegi'n jaso genduan, Etxaburu baserriko Bizente Mujika'ren eskutik. Aldaketa auk ditu paper onek: 3/9: geontzat talo beltz txarrena; 5/4: bizi gerade aurrezti; 5/9: bestela goatza gaizki; 9/7: Nekazariok garaildu; 12/5: amabi bertso saltzeko; 12/6: amar zentimorentzako; 12/9: su ondotan abesteko.

Argia'k ere argitaratu zituan bertso auk: lenengo sei bertsoak, 1934.II.11'an; eta gañontze-koak 1934.II.25'an. Aldaketak, aurreko paperak dituanak.

(1936)
TXIRRITA ZANARI AGUR

1/ Txirrita il da, il da Txirrita,
bai il da gizarajoa,
atsegin asko bere olerkiz
Euskadi'n emandakoa,
sasi-oleskari guztiontzako
irakasle gañekoa;
nola ez degu goitituko ba
ain bertsolari iaioa?

2/ Irakurleok, sinistu gero
zer gogoz eta indarrez
Txirrita zanak abesten zuan
itxasoz eta legorrez.
Beste alako bat eguzkipean
ez da billatutzen errez,
Ama Euskadi urrikalduta
urtutzen dago negarrez.

3/ Guk bear aña ezin goititu
edo jaso ere naita,
bazenekizun zenbat zaitugun
anai ikasleok maita!
Argi bizia izandu ziñan,
eusko zintzoa ere baita,
orreatikan deitzen genizun
oleskari denon aita.

4/ Ernani erri jatorrean zan
Txirrita jaio ta azi,
irurogei ta amasei urte
zituan artean bizi;
oleskaritan iaioagorik
ludian ezin ikusi,
oraintxen ere argatik zegon
txapeldun eta nagusi.

5/ Guztion Aitak deitu zion da
Txirritak joan bearra,
baita geuri ere egingo digu
uste gabeen deadarra;
oldoztu utsak egiten digu
biotzeraño dardara,
oartutzean etortzen zaigu¹
begietara negarra.

---

¹ *Argia*'k: *oartutzean etortzen*. Gerok erantsia da
zaigu ori, olako zerbait falta dualakoan.

6/ Garagar illak iru zitula
geure Txirrita il zala,
entzundakoan ura tamalez
erantzi nuan txapela.
Bere bizitzan bizi izan zan
kristau zintzoa bezela,
irakurleok, otoi deiogun
Jaunak donokin dezala.

Erauskin Errotari

Txirrita, 1936.VI.3'an il zan; bertso auek *Argia'n*, 1936.VI.14'an argitaratu ziran.

BESTE BERTSO-SAIL BATZUEK

Erauskin'ek, bereak jarri eta saldu ez-ezik, besteren bertsoak ere saltzen zituan. Adibidez, Txirritak Ezkioga'renak atera zituanean, onela zion *Argia'n*, 1932.I.17'an:

«Orain bialdu dirate Errenderi'tik Txirritak, eta aurki udaberrian zabalduko ditut uri askotan, bere baimenaz.»

Ta 1932.XII.18'an, lantegian lanik gabe gelditu zanean:

«Orain esan bear det zer oldoztu detan: Iparragirre zana bezelaxen asitzea, sei laterri edo eusko probintziari ikusketa ematea, batez ere jeltatzoki guztiak ezagutuaz eta utziaz olerki-orriyak.»

Bertso-paperak zabalduaz alegia. Bertso-saltzalle saiatua genduan, iñondik ere, ura.

Saltzalle guztiak, ordea, salgai daukaten ura alik-eta laisterren eskuz aldatzea nai izaten dute, eta Erauskin'ek ere bai noski.

Orretarako, bereak etzituan bertsoak errezago saltzearren, zenbait aldiz, antziñakoak baziran beintzat, bere izena erantsi zien, an eta emen aldaketa batzuek egin, bertso berri bat edo beste tartean sartu, eta orrela *bertso berriak* balira bezela zabaldu.

Ori egitea iñoren kalterako ez eta Ama Eus-

keraren mesedetarako zala-ta, ekin gogotik bertso-paper saltzera.

Ona emen olakoak zein diran:

* * *

**BERTSO BERRIAK
ANIMEN ONERAKO
ZALDIBIAKO BATEK JARRIAK**

Iztueta'k, bere *Gipuzkoa'ko dantza gogoangarriak* liburuan, *Itzaneurtulari edo bertsolarien jostaketa* izeneko atala sartzen du bukaeran. Ortan, «Nere kristau maiteak, jakiñean gaude» asten diran bertsoak ezartzen ditu. Bereak ditu, noski, bertso oiek, eta salbazioari buruz jarriak dira. Danetara, ogei ta sei bertso.

Erauskin'ek, berriz, amabost bertso argitaratu zituan «*Tolosa: — Imp. de A. Gurruchaga*» moldiztegian, or goien ipiñi degun izenburuarekin.

Ormaiztegi'n jaso genduan bertso-paper ori, Etxaburu baserriko Bizente Mujika'ren eskutik.

Erauskin'ek azken bertsoa, 15'garrena, berea du. Onela dio:

Zer egin bear degun
orra garbi jakiñ,
nork bere aldetikan
eiñ zagun alegiñ;
kastigatu ez gaitezen
infernuan penakiñ,
fedearen aldera
bizi gaitezen fiñ;
kanta oen jartzallea da
Franzisko Erauskin.

Esan degunez, bera ere bertso saltzen ibiltzen zan. eta paper au errezago saltzearren-edo jarriko zuan bere izena azken bertsoan.

Bañan beste bertso guziak Iztueta'renak dira, arestian aitatutako sail ortatik artuak: sailaren 1, 2, 3, 4, 5, 6, 14, 13, 17, 18, 21, 22, 23 eta 24'garrena, orden ortantxe.

Aldaketak: 1/5: gelditu diradenak; 1/6: au sinistu gabe; 1/7: inpernuan su ta gar; 1/8: destetxetan daude; 1/9: bizi gaitezen beti; 1/10: fedearen alde; 2/1: Esikoak jotzean: 4/9. *gaizto* lizun guziak; 5/5: *aldoratzen* bazaigu; 17/6: sasi *eta karrak*; 17/7: gañera erre bear; 17/9: eztu asko balioko.

* * *

BERTSO BERRIAK JESUS DAN SINISMENARI JARRIAK

Or goien ipiñitako izenburu orrekin, beste bertso-paper bat atera zuan Patxi Erauskin'ek, «*Beasañen L. Zunzunegiren etxian 1929-garren urtean*» argitaratua.

Lenengo amaika bertsoak, Iztueta'ren sail orretxen 1, 2, 3, 4, 5, 17, 18, 21, 13, 22 eta 23'garrena dira, orden ortantxe eratuak.

Aldaketak: 1/1: Kristau fiel guztiok; 1/4: zeru lurren jabe; 1/5: jaio, bizi ta il ziranak; 1/6: au sinistu gabe; 1/7: su, leize, inpernuan; 1/8: destetxetan daude; 1/9: bizi gaitezen zintzo; 1/10: fedearen alde; 2/1: Il bearrak jotzean; 2/5: lendanaz gaizki egiñak; 2/6: burura etorri; 2/8: aitortu bai garbi; 3/3: osakaria dauka; 4/9: gaiz-

to lizun guztiak; 5/5: alderatzen bazaigu; 5/7: mundu apal onezaz; 5/9: su-leize infernura; 17/3: zubi goibe luzæk; 17/6: sasi eta larrak; 17/7: gañera erre bear; 17/9: ez du asko balio-ko; 18/3: bañan beste tamal bat; 13/2: esanik nola dan; 13/7: sartuko dan zeruan; 13/10: erre bearko du an; 22/6: asko otz da bero; 23/1: Su-leize inpernua da; 23/2: txit toki illuna; 23/6: denori eguna; 23/7: Jaunari gaizki egiña; 23/: animari lenbailen.

Ondoren, bi bertso berri:

Irmo egon gaitezen
bautismoko itzan,
ditxa ederragorik
ez liteke izan;
Jesus adoratuaz
daukagun bizitzan,
eskura artu gaitzan
aizken eriotzan,
gu ez galdutzearren
gurutzean il zan.

Seme-alabak azi
ikasmen onean,
Jesus degula buru
bai sinismenean;
erakutsi ere sutsu
otoitz-lanean,
errezatu dezaten gu
iltzen geranean,
zeruan sartu gaitzan
denok zuzenean.

Urrena, Iztueta'ren saillaren 24'garrena, alda-

ket-a auekin; 24/1: Aitortze konfesioa da; 24/2: artarako jarria; 24/7: beragaitik ipiñi; 24/8, ani-ma garbia; 24/9: gozatu ni degunok; 24/10: be-tirauen gloria.

Ta, azkenik, Erauskin'en izen-abizenak esaten dituan bertso berri bat:

Zer egin bear degun
orra garbi jakin,
fedearen aldera
saiatu gaitzan pin;
gau t'egun, jaia ta aste
bear zaio ekin,
zeruan gerta gaitzan
denok alkarrekin,
erakusle au nazu
Franzisko Erauskin.

* * *

Ordizia'n, agidanean, mixioak-edo izanak ziran, eta iru bertso argitaratu zituan Erauskin'ek *Argia*'n, 1927.IV.3'an:

Lenengo biak, berriak:

Uri ontan izan dan
zorian ditxea!
Belguntz Deuna bikaña
au da etortzea.
Aita Aizpuru'rekin
lagun Goikoetxea,
gaxo zeuden animak
osasundutzera,
nor ez juan orren
txonitzak aitzera?

Diote maitatzeko
Jesusen itzala,
gu gaizkatzeagatik
josita il zala.
Badakite, bai, asko
oker gabiltzala,
aitortu're diegu
bear dan bezela,
orren esanetara
itzuli gaitzala!

Ta, irugarren, Iztueta'ren sail ontako 23'garrena, aldaketa auekin: 23/1: Suleize (inperua) da; 23/2: toki txit illuna; 23/3: ez egin gero etsaiak; 23/4: agintzen diguna; 23/5: etorriko bai-zaigu; 23/6: ziur asko eguna; 23/7: Jaunari gaizki egiña; 23/9: animari oraintxen.

* * *

Argia'n, 1935.VI.16'an, lenengo bertsoa argitaratu zuan Erauskin'ek, aldaketa auekin: 1/1: Kistar egiazkoak; 1/4: donoki lurren jabe; 1/5: gelditu ziradenak; 1/6: au sinistu gabe; 1/7: su leze gaiztokian; 1/8: destetxetan daude; 1/9: bizi gaitezen zintzo; 1/10: sinismen-fede alde.

* * *

JESUKRISTOREN PASIOA

Alzo'ko Imaz (1811-1893) bertsolariak, irurogei ta bost bertsoan, Jesusen Pasioa kontatzen digu. *Auspoa'ren* 68-69-70'an arkituko du irakurleak.

Argia'n, ordea, 1932.III.13'an, Imaz'en bertso oietatik lenengo amabiak azaldu ziran, or goien

ezarri degun izenburuarekin eta firma onekin:
Erauskin Errotaria.

Bearbada, firma ori ez da berak idatzia izango. Garai artan askok bialtzen zituzten *Argia*'ra bertsoak, besteren bertsoak, bertso zaarrak, aldizkari orretan argitaratu eta jendeak irakur zitzen. Agian, Alzo'ko Imaz'en bertso oiek orrela bialduko zituan *Erauskin*'ek, eta bereak ere askotan bialtzen baitzituan, aiek ere berak jarriak zirala usteko zuten *Argia*'ren zuzendariak, eta bertsoen ondoren aren firma erantsi.

Erauskin'ek, *Argia*'ra bialdu baño len, ikutu batzuk egin zizkien bertso auei, an eta emen itzak aldatuaz, geienetan euskera «garbitzearren». Aldaketa oiek onako auek dira:

1/1: Zeruko Aita, argi nazazu; 1/2: neri entendimentua; 1/3: argitaltzeko Semeak pasa; 1/7: lanaren bistan Kristoganatu; 2/4: bat sartuko ez giñala; 2/5: Jesus maiteak eskuratutzen; 2/6: egin zuan egiñala; 3/3: ludia galdu, zeruba itxi; 3/5: oldozten jarri pekatuak zer; 4/7: gutxi kostata ludi ontatik; 5/5: tormento gogor ta erioztaz; 5/6: animak ditu erosi; 6/3: ikasleakin Jesus Aitari; 6/5: Bera il gabe jende umanoa; 7/2: argal gizon-alderdia; 7/3: il gabe Aitak etzion egin; 7/6: jende aren pikardia; 8/1: Aitak Semea eskañi zuan; 8/6: Jesus osoro orretan; 11/1: Lotsagabea Judas orrekin.

* * *

BERTSO BERRIAK EMAZTEAK SENARRARI JARRIAK

Patxi *Erauskin*'ek, 1928 urtean, bertso-paper

bat atera-arazi zuan «*Beasain'en L. Zunzunegiren etxian*», or goien ezarri degun izenburuarekin.

Erauskin'en izena ez da bertsoetan ageri, bertsoen ondoren baizik, urtearekin batera: *1928'an Erauskin Errotariak*.

Paper ori, Azpeitia'n jaso genduan, Segundo Agirrezabalaga'ren eskutik.

Beste argitaraldi bat atera zuan Erauskin'ek, itzik aldatu gabe, beste moldiztegi onetan: «*Imp. de S. de Diego. — Eibar*».

Beste paper ori, Aizarna'n jaso genduan, Josefa Aizarna'ren eskutik.

Amabost bertso dira, bañan Erauskin'ek ez ditu danak bereak.

Lenengoa, egillearen izenik gabeko bertso-paper zaar batetik artua da. Onela dio Erauskin'en paperak:

Kantatutzera noa
milla sentimentu,
nere mingaňak badu
ainbeste talentu;
bizimodu berri bat
al baneza artu,
senarrarekin oso
ez nago kontentu.

Bertso-paper orrek beste onela bukatzen du:

aurten senarrarekin
ez nabil kontentu.

Urrengo bertso-parea, 2 eta 3'garrena, Xenpelarri artua. Ikus *Auspoa* 88-89-90, 250 ta 252

orri-aldeetan, 2 eta 6'garrena. Aldaketak: 2/2: daukean bizitza; 2/3: kantuz esplikatu nai; 2/4: iñol'al balitza; 2/5: pin saiatuko zala; 2/6: eman arren itza; 6/1: Gaztetan ibiltzen zan; 6/3: ni engañatu arte; 6/4: milloi bat maratill; 6/7: bereak eta bestenak.

Urrengo lau bertsoak, 4, 5, 6 eta 7'garrena, bereak izango ditu Erauskin'ek. Onela diote:

Mozkortuta jokura
patrikarak ustu,
mingaña motelduta
jokuan be aztu;
etxera etortzean
familia nastu,
orlakoak andrerik
artu bear ez du.

Abenduaren bian
señalaramente,
jokuan sakelatik
zikiatu dute,
kiñuz alkar artuta
lau lagunen arte;
gizonaren galera
familiak kalte.

Jokuan asterako
geiegi erana,
tajuak biltzen ditu
kiñuz beregana;
kintzena galdu eta
ondorengo lana,
gañera azienda
etxean zeukana.

Au nere biotzeko
pena ta larria,
senarra artu nuan
etxe-galgarria;
kintzena galdu eta
gañera txerria,
andreari makilka
soñeko berria.

Ondorengo lau bertsoak ere, 8, 9, 10 eta 11'garrena, Xenpelarrenak. Ikus: *Auspoa* 88-89-90, 256 eta 257 orri-aldeetan. Erauskin'en aldaketak: 8/1: Beste bi lagunekin; 8/2: zala aguazilla; 8/5: atietan ojuka; 8/6: aien iskamilla; 8/8: atera dedilla; 9/1: Lotsatuta begirik; 9/2: ez nieten jaso; 9/4: zizkiraten oso; 9/5: txerria zeramatela; 9/6: konzejura preso; 9/7: gizonaren jokua; 10/2: nere barrunean; 10/4: ziran aizkenean; 10/7: jaunak, eraman zazute; 11/1: Esku aldera zuan; 11/3: ordotsa kapatua; 11/4: urdaiaz gizona; 11/5: ura jokuan galtzak; 11/7: orra nere gizona; 11/8: alaja zuzena.

Urrena, 12'garrena, bertso berri bat:

Txerria ta kintzena
jokuan galdutzen,
mozkortzean ez dio
iñori barkatzen;
berriz desafioka
partida bukatzen.
oraindik asiko da
andrea jokutzen.

13'garrena, leen aitatutako bertso-paper zaar orretatik artua:

Aurtxoak ezin ditut
jantzi ta mantendu,
errentarentzat neukan
txerria're kendu;
orra gaztetasunak
pobrezak atzendu,
bear ez luken amaikak
andrea artzen du.

Ta 14 eta 15'garren, bi bertso berri:

Nere bizi-modua
urrikaltasuna:
ume txikiak eta
orlako gizona;
gorputzak naiagatik
alimentu ona,
dietak konserbatzen
digu osasuna.

Talentua kentzen du
edan geiegiak,
kopeta illunduta
zintzilik begiak;
orra amabost bertso
inprentan jarriak,
nere senarrarentzat
oroimengarriak.

* * *

JESUS'EN PASIO DEUNARI

Izenburu orixe duan bertso-paper bat ere ba-
degu, «*Beasañen A. Zunzunegiren moldiztegian*
1926'garren urtean» argitaratua.

Iru tokitan arkitu genduan paper ori: Oreindain'go Juan Garayalde'renean; Donosti'ko Aiete'n, Oriamendi baserriko Segundo Kalonje'ren etxean; eta Gregorio Mujika zanaren bilduman.

Azken bertsoan, 15'garrenean, Erauskin'en izena ageri da:

Gure animak aizken trantzean
dauzkaten kezka larriak,
gure biotza urtu bitez, bai,
ez badirade arriak;
eguki ditzagun preparatuta
salbatutzeko jarriak,
erakusmen au zabaldutzen du
Erauskin Errotariak.

Bertso ori bai, berea du; baiñan beste guziak, besterenak.

Jose Manuel Odriozola izeneko bertsolari bat orain larogei bat urte izan zan. Nungotarra zan, zer bizimodu egin zuan eta abar, ez degu oraindik ikasi. Bertsolari orrek amabost bertso jarri zituan Pasioari buruz, eta Donosti'ko Baroja'eneko moldiztegian paperetan atera. Sail orri, lenengo amabi bertsoak kopiatzen dizkio Erauskin'ek.

Ta beste bi, 13 ta 14'garrena, Alzo'ko Imaz bertsolariak Pasioari jarritako saillaren 53 eta 63'garrena dira.

Odrioloza ta Imaz'i artutako bertso oiei, aldaketa asko sartzen dizkie Erauskin'ek. Odriozola'ren bertsoetan sartutako aldaketak emen azaltzekotan, aren bertsoak ere azalduko bear genituzke. Aski izango da, guk uste, oar onekin. Alzo'ko Imaz'en bertsoak, berriz, *Auspoa*'ren 68-69-

70 zenbakian arkitu ditzazke irakurleak, 50 eta 53 orri-aldeetan. Erauskin'ek aldaketa auek egiten dizkie: 53/3: txistuz, odolez, autsez, izardiz; 53/5: Beronika Santa zapiarekin; 53/6: joan zitzaioren beragana; 63/1: Lantzaz pasata iltzez josita; 63/3: iru orduan egon zan Jesus; 63/4: zer agonia luzean; 63/7: barkatutzeko osaro zegon; 63/8: bere aizken trantzean.

* * *

LENENGO GIZONA EGITEA ETA JESUS MUNDURATZEA OLENTZAROK KANTATZEKO

Izenburu luze orrekin bertso-paper bat argitaratu zuan Erauskin'ek 1913 urtean, Tolosa'ko «*E. Lopez'echean*», onela firmaturik: *Pachi Erausquin'ek*.

Andik bederatzi urtera, 1922'an, berriro argitaratu zuan, aldi ontan «*Beasain'en A. Zunzunegi'n moldiztegian*», firma onela ezarriaz: *Errauzkin Errotariak*.

Argia aldizkarian ere agertu zituan bertso auek, baiñan ez guziak batera: 1927.XII.25'an, iru bertso: 2, 3 eta 11'garrena; 1929.XII.22'an, zazpi bertso: 11, 14, 15, 16, 17, 18 eta 19'garrena; 1930.XII.21'an, lenengo bost bertsoak; 1934-XI.11'an, lenengo hamar bertsoak; eta 1934.XI.25'an, beste guziak.

Baiñan bertso auek ez ditu bereak. Aldaketa asko egiten dizkie an eta emen; eta 1913'eko argitaralditik 1922'eko argitaraldira aldaketa berriak sartu ere bai. Baiñan aspaldiko bertsoak dira, paperetan «*Tolosan Andres Gorosabelen echean*

1862 garren urtean» argitara emanak, egillearen izenik gabe eta aurretik izenburu au dutela: «*Lenengo gizona egitea eta Jesusen munduratzea nola diran, ikas bidea ogei itz neurtuetan.*»

Erauskin'en aldaketak azaltzeko, 1862'eko bertsoak azaldu bearko genituzke aurretik. Ori, gabou kantaz osatutako liburu bat prestatzerakoan egingo degu; bitartean, aldaketa oiek ere izkutan uzten ditugu.

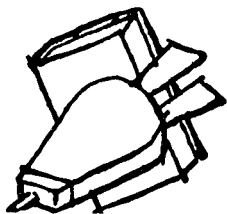
ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. *R. Artola*: Sagardoaren Graziya (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: Gabon, Au ostatubal, Anton Kaiku. (*Aitua*).
3. *F. Apalategi*: Euskal mutillak armetan, I. (*Aitua*).
4. *Pepe Artola*: Ustez laguna detan. (*Aitua*).
5. *P. M. Urruzuno*: Euskalerritik zerura. (*Aitua*).
6. *T. Alzaga*: Ramuntxo. (*Aitua*).
7. *R. Azkarate*: Galtzaundi. (*Aitua*).
8. *A. Apaolaza*: Patxiko Txerren. (*Aitua*).
9. *B. Iraola*: Oroitzak. (*Aitua*).
10. Errege eguneko bertso sayoa. (*Aitua*).
11. *P. Larzabal*: Bordaxuri. (*Aitua*).
12. *Bilintx*: Bertso ta lan guziak. (*Aitua*).
13. *M. Izeta*: Dirua galgarri. (*Aitua*).
14. *P. Larzabal*: Iru ziren. (*Aitua*).
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I. (*Aitua*).
16. *A. M.ª Zabala*: Gabon gau bat. (*Aitua*).
17. *A. M.ª Labayen*: Malentxo alargun! (*Aitua*).
- 18-19. *A. Zavala*: Txirrita. (*Aitua*).
20. *F. Goñi*: Lurdesko gertaerak. (*Aitua*).
21. *P. Larzabal*: Herriko bozak. (*Aitua*).
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962). (*Aitua*).
23. Aizkolariak. (*Aitua*).
24. *F. Imaz*: Bertso guziak. (*Aitua*).
25. *A. P. Iturriaga*: Jolasak. (*Aitua*).
26. *A. M.ª Zabala*, *A. Larraitz*, *Mir*: Periyaren zala-partak.
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak. (*Aitua*).
28. *B. A. Mogel*: Ipui onak. (*Aitua*).
29. *T. Alzaga*: Burruntziya. (*Aitua*).
30. *G. Anduaga*: Egunsentiko txoria. (*Aitua*).
31. *M. Soroa*: Baratzen. (*Aitua*).
32. *M. Elicegui*, *A. Zavala*: Pello Errotaren bizitza. (*Aitua*).
33. *M. Elizegui*, *A. Zavala*: Pello Errotak jarritako bertsoak.

34. *P. Larzabal*: Senpere-n gertatua. (*Aitua*).
- 35-36. *J. V. de Echagaray*: Festara.
37. *A. Cardaberaz*: Euskeraren berri onak. (*Aitua*).
38. *S. Salaverria*: Neronek tirako nizkin. (*Aitua*).
39. *Bertsolariak*: Amar urteko bertso-paperak. (*Aitua*).
- 40-41. *J. R. Zubillaga*: Lardasketa. (*Aitua*).
42. *Uztapide*: Noizbait. (*Aitua*).
43. *Bertsolari-txapelketa*. (1-I-1965). (*Aitua*).
44. *P. Larzabal*: Hilla esposatu. (*Aitua*).
- 45-46. *J. M. Satrustegui*: Bordel bertsolaria. (*Aitua*).
47. *P. M. Urruzuno*: Iru ziri. (*Aitua*).
48. *P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe*: Teatro zaarra. (*Aitua*).
- 49-50. *A. Zavala*: Pello Errotaren itzala. (*Aitua*).
51. *P. M. Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak. (*Aitua*).
- 52-53. *G. Anduaga*: Bertso-bilduma.
54. *A. Zavala*: Fernando Amezketarra bertsolaria. (*Aitua*).
55. *Basarri*: Laugarren txinpartak. (*Aitua*).
56. *A. Zavala*: Udarregi bertsolaria. (*Aitua*).
- 57-58. *C. Beobide*: Asis'ko Lorea. (*Aitua*).
59. *A. Zavala*: Axentxio Txanka bertsolaria.
60. *A. Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari. (*Aitua*).
61. *A. Zavala*: Gaztelu bertsolaria.
62. *A. Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsolaria.
- 63-64. *A. Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak.
65. *J. M. Satrustegui*: Luzaide'ko kantiak. (*Aitua*).
66. *A. Zavala*: Iru bertsolari. (*Aitua*).
67. *Bertsolari-txapelketa* (11-VI-1967). (*Aitua*).
- 68-69-70. *A. Zavala*: Alzo'ko Imaz bertsolaria.
- 71-72. *A. Iturriaga*: Ipuiak.
73. *A. Zavala*: Iru anai bertsolari. (*Aitua*).
- 74-75. *A. Zavala*: Errenteria'ko bertsolari zaarrak.
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak.
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere lagunen bertsoak. (*Aitua*).
- 79-80-81. *A. Zavala*: Lexo bertsolaria.
82. *A. Zavala*: Juan Maria Zubizarreta bertsolaria. (*Aitua*).
83. *A. Zavala*: Motza, Zulaika ta Ugalde bertsolariak. (*Aitua*).
84. *M. Matxain*: Uste gabeen.
85. *Xalbador*: Ezin bertzean. (*Aitua*).
- 86-87. *A. Zavala*: F. Iturzaeta bertsolaria.

- 88-89-90. A. *Zavala*: Xenpelar bertsolaria. (*Aitua*)
91. A. *Zavala*: Txapel bertsolaria. (*Aitua*).
92. I. *Alkain*. — A. *Zavala*: Alkain aita-semeak.
93. A. *Zavala*: Zubeltzu ta Saikola bertsolariak.
94. A. *Zavala*: Atano ta Estrada bertsolariak. (*Aitua*).
- 95-96. A. *Zavala*: Azkoitia'ko zenbait bertsolari.
97. A. *Zavala*: Bidasoa aldeko bost bertsolari.
- 98-99. *Inozentzio Olea*: Goierriko lorak.
100. *Manuel Lasarte*: Bertso-mordoxka. (*Aitua*).
- 101-102. A. *Zavala*: Txirritaren bertsoak. I. (*Aitua*).
- 103-104. A. *Zavala*: Txirritaren bertsoak. II. (*Aitua*).
105. *Jose Inazio Etxeberria*: Mendi-gañetik.
106. A. *Zavala*: Pastor Izuela. — Ezkioko ta Segurako itxuak.
107. A. *Zavala*: Zepai bertsolaria. (*Aitua*).
108. *Mattin*: Ahal dena. (*Aitua*).
- 109-110. *P. Lafitte*: Mañex Etchamendy bertsolaria.
111. *Bertsolariak*: Xenpelar-saria, 1972. (*Aitua*).
112. *Basarri*: Sortu zaizkidanak.
113. *P. M. Urruzuno*: Sasiletrau baten ziria.
114. A. *Zavala*: Kaskazuri bertsolaria.
115. A. *Zavala*: Larraburu, Lexoti ta Balentin bertsolariak.
116. A. *Zavala*: Oiartzungo bost bertsolari.
- 117-118. *Balendin Enbeita*: Nere apurra.
119. A. *Zavala*: Oiartzungo beste lau bertsolari.
- 120-121-122. A. *Zavala*: Mendaro Txirristaka.
- 123-124-125. A. *Zavala*: Zapirain anaiak.
126. A. *Zavala*: Ustu ezin zan ganbara.
127. *M. Arozamena*: Nere aldia.
128. A. *Zavala*: Amodiozko penak bertso berrietan.
129. A. *Zavala*: Afrika'ko gerra (1859-1860).
130. A. *Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (I).
131. A. *Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (II).
132. A. *Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (III).

AUSPOA
LIBURUTEGIA